

Sisekaitseakadeemia

Finantskolledž

Katri Karindi

**PERETOETUSTE EESMÄRGIPÄRASUS VALITUD
RIIKIDE NÄITEL**

Lõputöö

Juhendaja: Indrek Saar, PhD

Tallinn 2018

SISEKAITSEAKADEEMIA LÕPUTÖÖ ANNOTATSIOON

Finantskolledž	Juuni 2018
<p>Töö pealkiri eesti keeles: Peretoetuste eesmärgipärasus valitud riikide näitel</p> <p>Töö pealkiri võõrkeeles: The Purposefulness of Family Benefits on the Example of Selected Countries</p> <p><i>Lühikokkuvõte</i></p> <p>Lõputöö annab ülevaate peretoetuste eesmärkidest, mille kohta on varasemalt tehtud uuringuid. Samuti tuuakse välja valitud riikide Belgia, Bulgaaria, Eesti ja Rootsi peretoetuste maksmise süsteemid. Võrreldakse riikide vahelisi erinevusi nii leibkondade kulutustes, sissetulekutes kui ka levinumate peretoetuste suurustes.</p> <p>Leibkondade kulutustest lähtuvalt antakse hinnang, kas enimlevinud peretoetused vastavad eesmärkidele. Lõputöö maht on kokku 49 lehekülge. Uurimisprobleemiks antud lõputöös on see, kas peretoetused vastavad eesmärkidele ning sellest tulenevalt on eesmärgiks välja selgitada peretoetuste maksmise vastavas eesmärkidega.</p> <p>Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvantitatiivset uurimismeetodit. Eestis ja Bulgaarias hakkab lapsetoetus eesmärki täitma alates kolmandast lapsest, kuid Belgias ja Rootsis teisest lapsest alates.</p>	
Võtmesõnad: peretoetused, lapsetoetus, leibkondade kulutused	
Võõrkeelsed family benefits, child benefit, household expenditures	
Säilitamise koht: Sisekaitseakadeemia raamatukogu	
<p>Töö autor: Katri Karindi</p> <p>Olen koostanud lõputöö iseseisvalt. Kõik lõputöö koostamisel kasutatud teiste autorite tööd, seisukohad, kirjalikest allikatest ja mujal allikates saadud info on nõuetekohaselt viidatud. Olen nõus oma lõputöö avaldamisega elektroonilises keskkonnas.</p> <p>Allkiri:</p>	
Vastab lõputöö nõuetele	
Juhendaja: Indrek Saar	Allkiri:
Kaitmisele lubatud	
Kolledži direktor: Kerly Randlane	Allkiri:

SISUKORD

SISSEJUHATUS	4
1. PERETOETUSTE SÜSTEEMIDE PÕHIMÕTTED JA ÜLESEHITUS	6
1.1 Peretoetuste eesmärk	6
1.2 Peretoetuste maksmise süsteem Belgias, Bulgaarias, Eestis ja Rootsis	14
2. PERETOETUSTE MÕJUD LEIBKONDADELE BELGIAS, BULGAARIAS, EESTIS JA ROOTSIS	24
2.1 Leibkondade kulutuste ja toetuste tase ja dünaamika	24
2.2 Enamlevinud peretoetuse seos kulutustega	31
KOKKUVÕTE	39
SUMMARY	42
VIIDATUD ALLIKATE LOETELU	43

SISSEJUHATUS

Eestis, nagu ka mujal Euroopa Liidus makstakse erinevaid peretoetusi. Peretoetusi on mitmeid erinevaid, näiteks Eestis on nendeks sünnitoetus, lapsetoetus, lasterikka pere toetus jne. Samuti jagunevad peretoetused iga kuu makstavateks ning ühekordseteks toetusteks. Erinevatel peretoetustel on kindlasti ka mitmeid erinevaid eesmärke, miks neid peretoetusi üldse makstakse. Erinevatest peretoetuste eesmärkidest lähtuvalt on võimalik anda hinnang peretoetuste eesmärgipärasusele.

Töö on aktuaalne, kuna viimastel aastatel on Eestis tõstetud lapsetoetust ning riik on panustanud sellesse, et alates kolmandast lapsest on lapsetoetus lapse kohta suurem kui ühe ja kahe lapsega peredes. Alates 2017. aasta 1. juulist lisatakse alates kolme lapsega peredele suurpere lisatoetus. Seega on kolme lapsega pere lapsetoetus kokku 510 eurot kuus ning seitsme lapse toetus 1010 eurot kuus, kuid ühe lapse toetus on ainult 55 eurot kuus. (Perehüvitiste seadus, 2018) Erinevad riigid pakuvad erinevaid peretoetusi, seega on aktuaalsed kõik peretoetused erinevate leibkonnatüüpide vaatest.

Lõputöö on uudne, sest püütakse leida vastus peretoetuste eesmärgipärasusele, kas antud toetused täidavad oma eesmärgi. Selgitatakse välja peretoetuste erinevad eesmärgid, mis läbi on võimalik hinnata peretoetuste mõju leibkondadele. Varem on kirjutatud Tartu Ülikooli magistratööl teemal „Lastega perede toetamise õiguslik reguleerimine Eestis ja selle vastavus rahvusvahelistele nõuetele” (Uring, 2014). Selle töö puhul on uuritud õiguslikku reguleerimist, kuid nüüd püütakse leida peredele suunatud toetuste mõju ja toetuste eesmärgipärasus nii Eestis kui ka teistes valitud Euroopa Liidu riikides. Autorile teadaolevalt pole sellise suunaga tööd varem koostatud.

Lõputöö uuritavaks probleemiks on see, kas peretoetused on eesmärgipärased? Riigid toetavad lapsi ja peresid, kuid tihti ei pruugi antud toetused täita oma eesmärgi. Eesmärke võib olla peretoetustel mitmeid. Kulutused võivad olla näiteks lastega peredes suuremad ning toetuste suurused pole piisavad, et aidata peredel edukalt toime tulla. Lisaks ei pruugi toetussumma aidata leibkondi majanduslikult raskel ajal ja seeläbi vähendada vaesusriski.

Lõputöö eesmärgiks on välja selgitada valitud riikides makstavate peretoetuste vastavus peretoetussüsteemide eesmärkidele.

1. Analüüsida peretoetuste vajadusi ja eesmäärke.
2. Uurida peretoetuste maksmise põhimõtteid Belgias, Bulgaarias, Eestis ja Rootsis.
3. Võrrelda Eesti, Rootsi, Bulgaaria ja Belgia peretoetusi lähtudes leibkonna kulutustest ja makstavatest peretoetustest.
4. Analüüsida leibkondade toimetulekut peretoetuste saamisel.

Lõputöö eesmärgi saavutamiseks kasutatakse kvantitatiivset uurimismeetodit. Põhilised andmed saadakse erinevatest statistika andmebaasidest. Andmete põhjal koostatakse analüüs, milles selgitatakse välja peretoetuste vajadus peredele ning peretoetuste eesmärgipärasus. Põhilisteks allikateks on teadusartiklid, varasemad uuringud, mis puudutavad peretoetusi.

Lõputöö eesmärgist ja uurimisülesannetest lähtuvalt on tööl kaks peatükki, üks teoreetiline ning teine empiiriline. Mõlemad peatükid koosnevad kahest alapeatükist. Teoreetilises osas tuuakse välja peretoetuste eesmärgid ning nende maksmise süsteem. Empiirilises osas võrreldakse ning analüüsitakse erinevate Euroopa Liidu riikide peretoetusi ja leibkondade kulutusi. Analüüsitakse peretoetuste mõju leibkondadele. Analüüs koostatakse andmebaasidest saadud andmetest.

Selleks, et võrrelda erinevaid riike, valitakse välja neli Euroopa Liitu kuuluvatest riikidest ning leitakse nendest riikidest sarnasusi peretoetuste maksmisel, sest ainult sellisel juhul on võimalik teha võrdlust. Teisteks riikideks Eesti kõrvale valitakse Belgia, Bulgaaria ja Rootsi. Valiku tegemisel lähtutakse riikide tasemest. Belgia ning Rootsi on arenenud riigid ning Bulgaaria vähem arenenud riik. Valiku tegemisel aitab kaasa ka informatsioon, mida antud riikide peretoetuste kohta on võimalik leida. Riigiti on toetused erinevad ning kõiki toetusi teiste riikidega võrrelda ei saa. Püütakse leida nende erinevate tasemega riikidest toetusi, mida on võimalik riikide vahel võrrelda.

1. PERETOETUSTE SÜSTEEMIDE PÕHIMÕTTED JA ÜLESEHITUS

1.1 Peretoetuste eesmärk

Peretoetuste maksmisel on teatavad eesmärgid, olgu selleks näiteks iibe suurendamine, raskustes perede toetamine, vaesuse vähendamine või laste heaolu parandamine. Selles peatükis uuritakse peretoetusi üldisemalt, mida on leitud peretoetuste eesmärkide kohta varasematest uuringutest. Samuti kajastatakse, mis on olnud peretoetuste eesmärk erinevates riikides.

Rahvusvaheliste inimõiguste normid on väljakutseks nii riigile kui ka kogu ühiskonnale. Inimõiguste normid on hästi institutsionaliseeritud rahvusvahelistes režiimides ja organisatsioonides ning need konkureerivad teiste põhimõtetega. Rahvusvaheliste normide levitamine inimõiguste valdkonnas sõltub olulisel määral nii riigi sisestest kui ka riikide vaheliste võrgustike loomisest ja jätkusuutlikkusest. Inimõiguste normidel on konstitutiivne mõju, sest hea inimõiguste täitmine on teiste isikute jaoks kritiseerivaks signaaliks. (Risse, *et al.*, 1999, lk 4)

Euroopa Liit on rajatud vabaduse, demokraatia, inimõiguste ja põhivabaduste austamise ning õigusriigi põhimõtetele, mis on liikmesriikidele ühised (Lane, 2007). Nii nagu paljudele teistele õigustele on kõikidel peredel õigus peretoetusele, sest kõikidel lastel on sünnipärane õigus elule, ellujäämisele, arengule ja ka heaolule. Lapse heaolu on lapse arengut toetav seisund, milles lapse vajadused on rahuldatud. Vajadusteks on nii füüsilised, tervislikud, psühholoogilised, emotsionaalsed, sotsiaalsed, kognitiivsed, hariduslikud kui ka majanduslikud vajadused. Lastel on võrdne õigus saada abi ning hooldust. Samas arenda, sõltumata soost ja rahvusest ning sellest, kellega nad koos elavad. Seega ei saa ka toetuste maksmisel teha erandeid lapsi mõjutavatest faktoritest ning kõiki tuleb kohelda võrdselt. (Lastekaitseadus, 2014)

Laste hoolekande süsteemid on pidevalt avalikkuse või riigi rahastajate surve all, et tagada oma teenuste ja laste tulemuste paranemine. Laste hoolekandeadused osalevad hindamistegevuses vastutuse tõendamiseks. Lapse heaolu puhul on rõhutatud kahte vastutuse vormi. Esiteks peaksid lapsehoolekandeadused uurima programmide tõhusust, eelkõige laste turvalisuse, püsivuse ja heaolu osas. Teiseks peaksid nad jälgima ja hindama lapsehoolekande süsteemide protsesse, tavasid ja tulemusi, et luua tõhusamat teenust osutav

süsteem ja praktika. Paljud laste hoolekandeesutused on välja töötanud sellised kvaliteedi parandamise programmid, analüüsides usaldusväärsete andmete mitmesuguseid allikaid ja kaasates kvaliteedi parandamise protsessi mitmesuguseid sidusrühmi. (Hall, *et al.*, 2017)

Paljudes riikides on tööhõivega piiratud rühmad kõige vaesemad, sealhulgas eakad, lapsed ja üksikvanemad. Laste vaesus on paljudes jõukates riikides endiselt kõrge, eriti üksikemade puhul. Laste kasvatamisel kulutatakse raha nende toitmiseks, riietamiseks, majutamiseks ja harimiseks, kuid lapsed vajavad ka hooldust, mistõttu tuleb leida kompromiss tööhõive ja hooldamise osas. Üksikud emad ja nende lapsed on eriti haavatavad. Perehüvitised ja lapsehoolduspuhkuse poliitika on seotud lastega perede vaesusriskiga. Vaesusrisk on kõige suurem üksikemadel, kes hoolitsevad väikelapse eest ning paaridel, kellel on laps vanuses 3-6 aastat. Eeldatakse, et peretoetused ning lapsehoolduspuhkuse poliitikad võimaldavad emadel jääda tööle lapsepuhkuse ajal ja vähendavad seega vaesuse ohtu. (Misra, *et al.*, 2012)

Statistikaameti kodulehelt leiab andmeid selle kohta, et 2011. aastal elas Eestis suhtelises vaesuses 32,6% üksikvanemaid, kellel on üks või mitu last. Kindlasti on üksikvanemale abiks igasugune toetus, sest kulutusi koos lapsega on palju. Üksikvanemate protsent, kes kasvatavad last või lapsi on isegi suurem kui lasteta üksikul elanikul. Lisaks selgub statistikast, et 2011. aastal elasid vähemalt kolme lapsega paaridest 21,2%, kahe lapsega paaridest 14,2% ning ühe lapsega paaridest 12,8% suhtelises vaesuses. (Statistikablogi, 2012) Siinkohal selgub, et mida rohkem lapsi on peres, seda suurem on vaesuse tase. Kindlasti püütakse paljulapselistes peredes ka asju taaskasutada, mistõttu kulutused on teatud valdkonnas väiksemad. Samuti teisest küljest võib öelda, et mida rohkem lapsi on peres, seda suuremad on kulutused teatud kaubagrupidel. Näiteks võivad need olla uuele eluasemele, suuremale autole, rohkemas koguses toidule ja paljule muule. Paljud pered püüavad säästlikult elada, kuid kahjuks kõige pealt pole võimalik kokku hoida ning lapsed on peredes esmatähtsad.

On teada, et naiste igakuised hüvitised on keskmiselt madalamad kui meestel. Osaliselt tulenevad need madalamad keskmised näitajad sissetuleku puudumisest või väiksemast sissetulekust aastatel, mil naised hoolitsevad väikelaste eest. Mõned leiavad, et ühiskond ei tohiks karistada naisi, kes täidavad tasustamata tööd laste kasvatamisel, vähendades sotsiaalkindlustushüvitisi. See tuleneb nende arvates võrdsuse kaalutlusest. Ehkki lapsega kodus olemise aastate keskmine arv väheneb tulevikus, on vanemate naiste vaesus tõenäoliselt probleemiks. Lapsehoolduse katkestamise ja laenuvõtuga seotud ettepanekud ei

ole vaeseid naisi hästi suunanud. Enamik leski saavad sotsiaalkindlustushüvitisi, mis põhinevad nende mehe sissetulekust, mitte oma sissetulekul. Uuringu põhjal ei ole lapsega kodus olemise aastate toetamine tõhus vahend vaesuse vähendamiseks. (Iams & Sandell, 1994)

Poliituumingute Keskus Praxis SA on läbi viinud uuringu „Peredele suunatud rahaliste toetuste mõju vaesuse leevendamisele Eestis”. Selles uuriti, milline on peredele suunatud toetuste roll, et leevendada lastega perede vaesust aastatel 2000-2007. Lisaks uuriti, milline toetuse liik on olnud kõige tõhusam ehk vähendanud laste vaesust kõige kuluefektiivsemalt. Uuringu tulemusena leiti, et 2006. aastal kulus 300 miljonit eesti krooni, et vähendada laste suhtelist vaesust ühe protsendipunkti võrra. Enim on toetused vähendanud paljulapseliste perede vaesust ning väiksem mõju on olnud üksikvanemaga peredele. Samuti uuringu tulemusena leiti, et 2007. aasta teisest poolaastast kehtima hakanud reeglitega oli vaesuse vähendamisel kõige tõhusamad need toetused, mis on suunatud paljulapseliste peredele, näiteks lapsetoetuse tõstmine alates kolmandast lapsest. Kõige vähem efektiivsem, uuringu tulemusena, on lapsehooldustasu tõstmine ning kõige ebaefektiivsem täiendava maksuvaba tulu esimeselt lapselt. (Paulus & Vörk, 2007)

Kogu OECD (ehk Riikide koostöö Majanduskoostöö ja Arengu Organisatsiooniga) riikide poliitika toetab peresid, kuid erinevates riikides võib nende aluseks olevate poliitiliste eesmärkide tasakaal olla erinev. Näiteks mõnes riigis on perepoliitika peamiseks mureks püsivalt madal sündimus, kuid teistes riikides madala sündimuse probleem ei ole üldsusele kättesaadav. Kogu OECD poliitikakujundajad on mures lapse heaolu ja arengu pärast, kuid selle intensiivsus, mille alusel poliitika juhib soolise võrdõiguslikkuse küsimusi, on märkimisväärselt erinevad. Erinevad rõhuasetused poliitilistele eesmärkidele mõjutavad olemasolevaid poliitilisi meetmeid ja seepärast ei ole üllatus, et riikide lõikes on rahaliste toetuste suhteline tähtsus ning hõlbustavad meetmed samuti erinevad. Sidusa poliitika jaoks on hädavajalik, et erinevad perepoliitika vahendid sobiks korralikult ja ei jäta peresid hätta. Veelgi enam, võrdsuse ja tõhususe kaalutlustel on oluline see, et investeerima hakatakse lastega perekondadesse varakult, samas kui paljud OECD riigid ootavad kuni hetkeni, mil lapsed lähevad kooli. (Adema, 2012)

Sotsiaalhoolekande funktsioon pakub alternatiivset lähenemist majandusliku tõhususe ja üldise heaolu määratlemisele (Weimer & Vining, 1998). Sõltumata tänapäeva perekondade kuju ja vormi muutustest, jääb perekondade nurgakiviks ühiskonna roll. Ühiskonnas kogu

OECD piires on poliitiline eesmärk toetada perekondi, pakkudes vanematele rohkem töö- ja pereotsuseid. Nagu varem mainitud erinevad viisid, kuidas OECD valitsused "annavad perede valiku" erineb riigiti märkimisväärselt. Need erinevused pärinevad riikide ajaloost, nende suhtumisest perekondadesse, valitsuse rollist ning praegustest perekondlikest tulemustest. Perekonnapoliitika on mitmekülgne ja hõlmab mitmesuguseid vastastikku sõltuvaid eesmärke, sealhulgas (Adema, 2012):

1. Aidata vanematel töö- ja pereelu paremaks ühendamiseks.
2. Edendada tingimusi, mis aitavad täiskasvanutel saada soovitud laste arvu.
3. Naistele tööjõu pakkumine ja soolise võrdõiguslikkuse edendamine, edendada majanduskasvu ja toetada rahalist jätkusuutlikkust sotsiaalkaitsesüsteemides.
4. Võidelda laste ja perekonna vaesuse vastu.
5. Edendada laste arengut ja üldiselt parandada lapse heaolu kogu varajase elu jooksul.

Kas toetuste tõstmine on varasemate uuringute põhjal aidanud perekondi, seal hulgas ka aidata vaesust vähendada? Cenely Leppik, Andres Võrk ja Alari Paulus viisid 2014. aastal läbi analüüsi teemal „Peredele mõeldud toetuste ning alushariduse ja lapsehoiuteenuse mõjude analüüs”. Uuringu üheks eesmärgiks oli analüüsida riiklike peretoetuste mõju laste vaesusele. Analüüsi tulemusena leiti, et absoluutset vaesuse riski vähendab kõige efektiivsemalt laste arvu suurendamine, millega kaasnevatest täiendavatest kuludest ligi 90% jõuab allpool absoluutset vaesuspiiri elavate lasteni. Lisaks aitab vaesuse vähenemisele kaasa toimetulekupiiri tõstmine ning vajaduspõhise peretoetuse suurendamine. Samas leiti, et kui vajaduspõhiseid toetusi tõstetakse, siis võib tekkida oht, et motivatsioon töötamiseks, eriti madalapalgalistel, kaob. Leiti, et vajaduspõhise peretoetuse suurendamine vähendab töötamise motivatsiooni enam kui toimetulekutoetuse skeemi kaudu perede toetamine. Eri meetmetel on ka veidi erinev mõju eri vanuses lastele. Kui lapsetoetust tõstetakse, siis aitab see vähendada koolieelses eas laste absoluutse vaesusemäära, samas kui toimetulekupiiri tõstmisel on suurem mõju 7-12-aastastel lastel. Üksikvanemaga laste toetuste tõstmine vähendab enim 13-17-aastaste laste vaesust. (Leppik, *et al.*, 2014)

Lisaks on Praxis läbi viinud teiste Euroopa Liidu riikidega koostöös uuringu „Vanemluse toetamine Euroopas”, mille raames on analüüsitud seitset Euroopa riiki: Austria, Belgia, Eesti, Ungari, Iirimaa, Portugal ja Rootsi. Uuringu eesmärgiks oli võrrelda vanemluse toetamise ja vanemahariduse teenuseid ja programme Euroopas. (Karu, *et al.*, 2012) Tulemustest selgus, et ühtsustatud programmid on populaarsed paljudes Euroopa riikides.

Uuringus kajastus, et kõige rohkem ühtlustatud programme kasutavad laialdaselt Rootsi ja Iirimaa ning teatud määral ka Eesti. Rootsis on programmid tuletatud käitumisest ja manustamisteooriatest. (Molinuevo, 2013) Rootsit peetakse sageli Põhjamaade heoluriigi mudeli arhetüübiks. Ambitsioonikat perepoliitikat peetakse sageli peamiseks põhjuseks naiste tugevaks positsiooniks tööturul, kuid ka suhteliselt kõrge viljakusega ja laste madala vaesusega - üks madalamaid Euroopa Liidus. Edusammude peamised tegurid on perekondlike hüvede, paindliku puhkuse ja tööaja pakkumine laste vanematele. Rootsi oli esimene riik maailmas, kus isad hakkasid saama tasulist vanemapuhkust. Alates sellest ajast on poliitika pidevalt reformitud, et tugevdada soolise võrdõiguslikkuse mõõdet. (Stanfors & Larsson, 2014)

Teistes riikides, näiteks Austrias või Saksamaal, pole traditsiooni neid programme laialdaselt kasutada. On tõendeid, et selgeid eesmärke omavate programmidega on tulemused paremad kui nende programmidega, mis võtavad kasutusele laiema lähenemise. Sellegipoolest võib jäikus ja keskendumine puudumine konkreetsetele vajadustele ja kontekstile, kus tegevused viiakse läbi, tulemuste efektiivsust halvendada - nii lastele kui ka vanematele. Samuti on tõsi, et lapsevanemate toetust ei saa ja ei tohiks kujundada ilma, et vanemad oleksid selles protsessis aktiivselt osalenud. Soovitav on tunnustada vanemate teadmisi ja julgustada neid otsima sobivaid lahendusi nende individuaalses olukorras. Lisaks saab läbiviidud uuringu põhjal teada, et vaesus avaldab lapse arengus eriti negatiivset mõju, kui lapsed kasvavad vaestes peredes, kus on suurem oht jääda hooletuks. Positiivne suhe vanematega aitab kaasa paremale tervisele ning samas aitab kaasa lapse arengule. Seepärast ongi tähtis tagada, et leibkonna omavahelisi suhteid hõlbustavaid teenuseid pakutakse ajal, mil vaesuse ohus on rohkem peresid. Sellele aitab kaasa ka terviklik strateegia, kus antakse lapsevanemate tugiteenustele rohkem järjepidavust. Lastevanemate toetus peaks olema osa Euroopa Komisjoni rakendusest, mille läbi oleks võimalik rohkem panustada laste haridusse ja heaolusse. (Molinuevo, 2013)

Põhjamaades on pikka aega toetatud töö ja pereelu ühendamist. Neis riikides aitavad suuremale sündimusele kaasa vanemluse ja karjääri samaaegne toetamine. Sarnased toetused on olemas ka Prantsusmaal, kuid seal keskendutakse suurematele peredele - lapsehoolduspuhkus on palju helgem kui tegemist on teise lapsega, fiskaaltoetused suurenevad märkimisväärselt kolmanda lapse jaoks. Alates 1980. aastast on keskmised sissetulekud OECD riikides kasvanud kogu peres, kuid paljudes riikides on samal ajal tõusnud ka laste vaesuse määr. Selline olukord näitab, et lastega perede sissetulekud on

tõusnud vähem kui lasteta leibkondades. Riiklikud lastetoetuskavad võivad olla oluliseks osaks laste vaesuse vähendamisel, kuid nende tõhusus erineb riigiti märkimisväärselt. Taani ja Rootsi süsteemid tagavad regulaarseid ettevalmistavaid makseid. Belgias on perekondade maksusoodustused peretoetuste saamiseks oluliseks vahendiks. (Adema, 2012)

Rootsi emadel on suhteliselt väike tõenäosus langeda vaesusse. Rootsi pakub mõõdukaid peretoetusi, suhteliselt muretut lapsehoolduspuhkust ja laste hooldamist kuni 2-aastastel lastel. Rootsis on naiste täiskohaga tööhõive kõrgemal kui keskmine tase võrreldes teiste riikidega. Rootsi lapsehoolduse ja palgatöö strateegia võib aidata edendada emade tööhõivet, vähendades samal ajal enamiku emade vaesuse ohtu. Madalmaade üksikemadel on täistööajaga tööhõive väga madal ja toetused on väiksemad, nagu riiklik lapsehoiuteenus ja lapsehoolduspuhkus. Samal ajal tajuvad koos elukaaslasega elavad emad, kes ei tööta, tõenäoliselt vaesust vähem kui paljudes teistes riikides. Kuid üksikemade näol on vaesusrisk palju suurem kui elukaaslastega emadel. (Misra, *et al.*, 2012)

Belgias on üks laiaulatuslikumatest rahaliste hüvitiste süsteemidest perekondadele, mis pakub viivitamatult rahalist toetust, võimaldades vanematel maksimaalset paindlikkust lisakulude katmiseks. Mõned Belgia perekonnapoliitika eesmärkidest näivad selged, kuid samal ajal teised on pigem kaudsed. Üldiselt on olemas mitu põhjust, miks perepoliitika väljatöötamine ja rakendamine on selline, nagu see on Belgias: viljakuse taseme stimuleerimine ja säilitamine, vanemate ja laste vahelise suhtluse tugevdamine, heaolu ümberjaotamine või vaesuse vastu võitlemine ja lapse õiguste toetamine. Rasedus- ja sünnituspuhkuse poliitikate osas on Belgia endiselt Põhjamaadest tagapool. Põhjamaad investeerivad rohkem emade ja isade laiendatud puhkusetootustesse, samuti on suuremad kulutused algharidusele. (Levrau, *et al.*, 2014) Prantsusmaal, Saksamaal, Jaapanis, Hollandis ja USA-s eraldatakse töötavatele peredele teenitud sissetulekute kaudu maksusoodustusi (Adema, 2012).

Perepoliitika on eriti oluline nii majanduslikus kui ka poliitilises mõttes Saksamaal ja Prantsusmaal. Uuringu käigus koguti andmed 1952-1970. aastate sündide kohta nendes riikides. Tulemustest selgus, et majapidamised hoolivad oma rahalisest olukorrast ning rahapoliitika mõjutab kompromissi kõrgemate kulutustega ja rohkemate lastega. Selgus, et lastega majapidamises tulumaksubaasi vähenemisel võrreldes lasteta perekondades, oleks see pidanud märkimisväärselt kaasa aitama sündide langusele pärast suhteliselt lühikest ajavahemikku, kuid see ei toiminud. (Egger & Radulescu, 2012)

Itaalia perepoliitika uuringu tulemustest selgus, et maksusoodustuste maksmise puhul oleksid need võrreldavat mõju võinud avaldada ümberjaotamisele ja vaesusele. 2007. aasta reform oli kindlasti väärtuslik samm, kuid väike, et aidata perekondi tõhusamalt, eriti kui arvestada täiendavaid ressursse. Võib juhtuda, et Itaalia kogemus annab lihtsalt täiendava tõendi hästi tuntud mis tahes maksu- ja hüvitiste süsteemi probleemide kohta. Üldiselt näitab Itaalia kogemus perekondade abistamiseks üsna ebakindlat teed lastele. Itaalias on peaaegu samad tulemused nii komplekssetes reformides kui ka lihtsama maksu saamiseks loodud süsteemides. (Gastaldi & Liberati, 2009)

Belgias on veel mitmed laste eestkoste rühmad hoiatanud laste vaesuse suurenemise üle. Seetõttu on perekondade ja -korralduste mitmekesistamiseks pööratud rohkem tähelepanu vajadusele, et poliitikakujundajad toetaksid kõiki peresid kui see on võimalik. (Levräu, *et al.*, 2014) On leitud, et piisava rahastamise puudumine võib takistada teenuste osutamist. Näiteks Eestis osutavad valitsusvälised organisatsioonid, tihtipeale on need mittetulundusühingud, suurt osa teenustest ning kuna nad töötavad projektide alusel, on teenuste pakkumine üsna ebastabiilne. (Molinuevo, 2013) Näiteks MTÜ Hea Alguse eesmärgiks on lapsevanema rolli toetamine ja last arvestava ning arendava kasvukeskkonna kujundamine lähtudes lapsest ja tema vajadustest ning suunata lapsega pere heaolu iseseisvalt toimetulemise oskuste suurendamise kaudu. Nende põhitegevusteks on perekülastusvisiidid, grupitegevused ja lapsevanemate koolitused, perede ühisüritused ning eelkool, kuid kõik töötajad ei ole tavaliselt seal põhikohaga tööl, vaid teevad seda põhitöö kõrvalt. (Hea Algu, 2017)

Samuti korraldab MTÜ pere toetusprogrammi, mida rahastatakse kaheaastaste lepingute alusel kohalike omavalitsustega või projektipõhiselt - seetõttu ei saagi teenuseid osutada alaliselt. Eestis on justiitsministeeriumil kavas rakendada ravi käitumishäiretega laste vanemate jaoks. Selle toetamine on poliitiliste tegevuskavade tõttu tingitud valitsusväliste organisatsioonide nõudmiste ja soovitusel positiivseks lapsevanemaks saamiseks Euroopa Nõukogust. Eestis võib juhtuda olukord, kus avaliku halduse madalamad tasemed pakuvad lapsevanemate tugiteenuseid, isegi kui riik selles valdkonnas ise ei tegutse. Suured kohalikud omavalitsused pakuvad spetsiaalseid koolitusprogramme, nõustamist ja muud. Viimastel aastatel on Eesti riik hakanud rohkem huvituma laste kasvatuse toetamisest. (Molinuevo, 2013)

Peretoetused ja lapsehoolduspuhkuse poliitikad on olulised kõigile emadele. Lisaks vähendavad lapsehoolduspuhkused ja lapsehoiuteenused vaesust, toetades emade tööhõivet. Emade ja nende laste vaesus võib olla oluliselt piiratud sotsiaalse poliitika õige kombinatsiooni kaudu, sealhulgas lapsehoolduspuhkus ning hariduse ja tööturupoliitika kaudu, mis aitavad naisi kaasata ning emad saavad töötada hästi tasustatud töökohtades. (Misra, *et al.*, 2012) Mõned inimesed eelistavad tarbida rohkem ja mõned inimesed vähem. (Weimer & Vining, 1998) Kulud on osa lapse kasvatamisest, harimisest ja hoolitsemisest, sest kui leibkonnas on laps, siis võetakse arvesse ka lapse vajadused. Mõned kulutused on möödapääsmatud, kuid on ka kulutusi, mis teevad lapse lapsepõlve rõõmsamaks ning lähtuvad rohkem soovidest kui vajadustest. (Statistikaamet, 2017)

Mitte ainult toetused ei ole need, mis pakuvad lastele paremat elukeskkonda. Üks võimalus laste heaolu parandamiseks on pakkuda perekondadele tõeliselt tõhusaid lapsehoiuteenuseid. Vaja on leida sekkumismeetmed ning ennetus- ja raviprogramme, mida on eelnevalt hinnatud, kasutades vastuvõetavaid teaduslikke tõendeid ja leides, et need annavad üldiselt positiivseid tulemusi. Üks lähenemisviis lapse heaolu puudutavate tõhusate sekkumiste hõlbustamiseks on erinevate andmebaaside loomine, mis on pühendatud selle kriitilisele hindamisele ja teadustöös toetatud sekkumiste kirjelduste avaldamisele. Seda on riiklikul tasandil korraldanud föderaalagentuurid, mitmes riigis mitteriiklikud organisatsioonid ning mitmesugused mittetulundusühingud. Lastehoolekande spetsialistidel on nüüd juurdepääs vabalt kättesaadavatele vahenditele laste abistamiseks programmide kaudu. Samuti programmide leidmisel, mis on hinnatud nende teadusliku seisukoha järgi teadustöö. (Thyer, *et al.*, 2017)

On teada, et vaesed lapsed elavad jätkuvalt ebasoodsamas keskkonnas, kui teised lapsed ja nende naabruskond ning see võib mõjutada laste heaolu. Mistõttu on laste heaolu parandamise võimaluseks veel investeerimine. Näiteks investeerimised mänguväljakutesse loovad mängukeskkonna; tervislikuma toidu stimuleerimine toob värsked puuviljad vaesematesse piirkondadesse; kaasaegsed kõnniteed muudavad asutuste omavahelised ühendused paremaks. Kuid tõendid selle kohta, et need muutused parandavad laste tervist, on aga ebapiisavad. Teoreetiliselt võiks parandada ka madala sissetulekuga perede eluaseme ja linnaosade arengut nende laste tervise heaks, kasutades selleks mitut mehhanismi. Näiteks vähem kokkupuudet keskkonnas toksiinidega võivad takistada lastel haiguste tekkimist, turvalisem, vähem vägivaldne naabruskond võib parandada tervist, vähendades vigastuste ja surmajuhtumite arvu ning vähendades koormusest tingitud stressi. (Ellen & Glied, 2015)

Peatüki alguses pakuti, et peretoetuste eesmärgiks võiks olla näiteks iibe suurendamine, raskustes perede toetamine, vaesuse vähendamine või laste aitamine teatud tegevustes nende eluteel, siis kogutud kirjanduse põhjal saab väita, et kõige suurema osa peretoetuste eesmärgist moodustab vaesuse leevendamine. Kõige rohkem kannatavad vaesuse tõttu üksikemad. Paljudes riikides võideldakse laste ja perekonna vaesuse üle ning selgub, et pereteotused ja lapsehoolduspuhkuse poliitika on seotud lastega perede vaesusriskiga. On leitud ka, et vaesus avaldab lapse arengus eriti negatiivset mõju ning lapse arengusse peab panustama varakult. Mõnes riigis pakutakse viivitamatult rahalist toetust, võimaldades vanematel maksimaalset paindlikkust lisakulude katmiseks.

Rahaliste toetuste tähtsus ning hõlbustavad meetmed on riigiti erinevad. Sidusa poliitika jaoks on vajalik, et erinevad perepoliitika vahendid sobiks korralikult ja ei jäta peresid hätta. Samuti mõnes riigis on perepoliitika peamiseks mureks püsivalt madal sündimus, kuid samal ajal teistes riikides ei peeta selliseid muresid üldsusele kättesaadavaks. Mitmetes riikides püütakse perepoliitika abil aidata vanematel töö- ja pereelu paremaks ühendamiseks. Vajaduspõhiste toetuste tõstmine võib tekitada ohu, et motivatsioon töötamiseks, eriti madalapalgalistel, kaob. Iga riigi poliitika on erinev ning seetõttu peab lähenema lastevanematele individuaalselt vastavalt nende olukorrale. Leibkonnad hoolivad oma rahalisest olukorrast ning rahapoliitika mõjutab kompromissi kõrgemate kulutustega ja rohkemate lastega, samaaegselt vaesust vähendades.

1.2 Peretoetuste maksmise süsteem Belgias, Bulgaarias, Eestis ja Rootsis

Nagu eelnevalt uuriti, on peretoetuste maksmisel mitmeid eesmärke. Erinevate eesmärkidega võivad olla erinevates riikides toetustel ka erinevad toetuste maksmise süsteemid. Mõnes riigis määratakse kindlad summad, kuid teises loevad erinevad kriteeriumid – olgu selleks siis kas sissetulek või tööhõiveolukord. Selles peatükis uuritakse nelja riigi, Belgia, Bulgaaria, Eesti ning Rootsi peretoetuste maksmise süsteeme.

Selleks, et saaks rääkida toetusest, peab selgeks tegema, mida üldse loetakse toetuseks ning mille poolest erineb see hüvitisest. Tuleb välja selgitada, kas hüvitis ning toetus erinevad teineteisest või kas neid võib teatud kontekstis kasutada ka kui sünonüüme. Toetust antud teema kontekstis on raske defineerida, sest Eesti õigekeelsussõnaraamat annab vastet palju laiema vaatega. Näiteks võib olla toetus kui vaimselt kaasaelamine, toetus kui kellegi toetamine rahaliselt ning ka tegevus (Erelt, *et al.*, 2006). Siinkohal saab kindlasti öelda, et

toetus peretoetuste maksmisel on rahaline toetus, millega püütakse toetada perekondi ning seeläbi aidata perekondadel majanduslikult edukamalt toime tulla.

Eesti õigekeelsussõnaraamatu kohaselt tähendab hüvitis kas kahjutasu või kompensatsiooni, mis võib olla nii rahaline, aineeline kui ka moraalne (Erelt, *et al.*, 2006). Kui võtta arvesse just peretoetus, siis definitsiooni järgi võiks hüvitis olla rahaline kompensatsioon. Kompensatsioon ehk tasatgemine, mida makstakse tehtud kulutuste eest. Seega hüvitis antud teema kontekstis on kompensatsioon, mida makstakse proportsionaalselt vastavalt sellele, kui palju on õigus hüvitist saada. Järelikult on hüvitis ja toetus küll antud teemas sarnased, sest mõlemal puhul makstakse raha, kuid hüvitis on kui kompensatsioon ning toetuse abil püütakse katta lastega peredel vajaminevaid kulusid. Perekohustuste seaduse kohaselt on perekohustus riigieelarvest Sotsiaalministeeriumi kaudu finantseeritav rahaline hüvitis, mida makstakse lastega perede heaolu tagamiseks ning mille eesmärgiks on toetada lastega peresid ja laste kasvatamist (Perekohustuste seadus, 2018).

Eestis on vanemate toetamine uuem poliitikavaldkond, kus muudatused on toimunud alates 2008. aastast, kui Sotsiaalministeerium alustas mitmesuguseid lapsevanematega soetud ümarlaudadega. Nende tulemusena võeti eesmärgiks lisada lapsevanemate toetus laste- ja pereelu strateegiasse 2012-2020. Strateegias leitakse, et lapsekasvatusega pole varasemalt piisavalt tegeletud ning see on mõjutanud laste kaitset. (Molinuevo, 2013)

Perekohustuste seadus selgitab perekohustuste liigid ning määrab, et perekohustusteks on riiklikud peretoetused, vanemahüvitis ja elatisabi. Lähtuvalt Perekohustuste seadusest kehtestatakse peretoetuste suurus konkreetse suurusena. Selleks arvutatakse peretoetuste maksmise alguskuul toetuse suurus proportsionaalselt päevade arvuga, mille eest on õigus hüvitist saada. Perekohustuste hulka peale peretoetuste kuuluvad ka vanemahüvitis ning elatisabi (Perekohustuste seadus, 2018). Seega saab öelda, et peretoetused on lihtsalt üks osa perekohustustest, mida Sotsiaalministeerium finantseerib.

Peretoetuste maksmist Eestis reguleerib Perekohustuste seadus. Kuni 2016. aasta lõpuni kehtis ka Riiklike peretoetuste seadus. (Riiklike peretoetuste seadus, 2001) Perekohustuste seaduse eesmärgiks on toetada lastega peresid ja laste kasvatamist. Perekohustuste seadusest lähtuvalt on igakuiselt makstavateks peretoetusteks: lapsetoetus, lapsehooldustasu, üksikvanema lapse toetus, eeskostetava lapse toetus, lasterikka pere toetus ning kolmikute või enamaarvuliste mitmikute toetus. Samuti ka sünnitoetus ja lapsendamistoetus, kuid neid makstakse vaid ühekordselt. (Perekohustuste seadus, 2018) Riik ja kohalikud omavalitsused

vastutavad laste hariduse ja eelkoolide eest. Laps, kes ei osale eelkoolis, võib osaleda ettevalmistava rühma tegevuses, mis toimub kas eelkoolis või koolis. Lapsehoiuteenuseid rahastatakse valla-, linna- ja/või riigieelarvest. Vanemate poolt ühe lapsega kaetud koolieelse laste kulude osakaal ei tohi ületada 20% valitsuse kehtestatud miinimumpalgast. Makse tegeliku suuruse määrab kohalik omavalitsus või linnavolikogu ja see võib varieeruda sõltuvalt lapse vanusest, koolieelse lapse perekonna finantsolukorrast või muudest teguritest. (Põldma, 2014)

Eestis igakuiselt makstav ja ehk ka kõige tuntum peretoetus on lapsetoetus. Lapsetoetuse õigus on igal lapsel sündimisest, sõltumata sellest kas laps õpib koolis või mitte kuni 16-aastaseks saamiseni. Lisaks on võimalik saada toetust ka kuni lapse 19-aastaseks saamiseni, kuid selleks on ette määratud kriteeriumid. Kriteeriumid on järgmised: laps peab õppima päevases õppevormis või meditsiinilistel näidustustel muu õppevormiga põhikoolis või gümnaasiumis või põhikooli baasil kutseõppeasutuses. Kui laps saab 19-aastaseks ning tal on täidetud eelnimetatud kriteeriumid, siis makstakse toetust jooksva õppeaasta lõpuni või õpilase kooli nimekirjast väljaarvamiseni. Lapsetoetuste summa arvutatakse peres kasvavate lapsetoetust saavate laste arvu järgi (Sotsiaalkindlustusamet, 2016).

Teiseks igakuiselt makstavaks peretoetuseks on lapsehooldustasu. Lapsehooldustasu õigus on alles pärast vanemahüvitise lõppemist ning ka sellel pikkus on sõltuv sellest, kas vanem töötab või mitte – lapsehooldustasu õigus on vaid ühel vanemal (Sotsiaalkindlustusamet, 2016). Lähtuvalt Perekohalike seadusest on lapsehooldustasu õigus vanemal, kes kasvatab ühte või enam kuni kolmeaastast last; kasvatab lisaks ühele või enamale kuni kolmeaastasele lapsele ka kolme kuni kaheksa-aastaseid lapsi või kasvatab kolme- ja enamalapselises perekonnas kolme või enam lapsetoetust saavat vähemalt kolmeaastast last. Igal kriteeriumil on kindlaks määratud summad, mida makstakse. (Perekohalike seadus, 2018)

Järgmiseks igakuiselt makstavaks peretoetuseks on üksikvanema lapse toetus. Üksikvanema lapse toetusele on õigus lapsel, kelle sünniaktis puudub kane isa kohta või see on tehtud ema ütluse alusel või kelle vanem on seadusega kehtestatud korras tunnistatud tagaotsitavaks. Üksikvanema lapse toetuse suurus on seadusega kindlaks määratud ning selleks on 19,18 eurot. Üksikvanema lapse toetust makstakse alates lapse sünnist või vanema tagaotsitavaks kuulutamise päevast. Igakuiselt makstavaks peretoetuseks on veel ka eestkostetava lapse toetus. Selle toetuse õigus on vanemliku hoolitsuseta lapsel, kelle

vanemad ei täida perekonnaseadusest tulenevat kohustust last kasvatada ja tema eest hoolitseda ning kelle üle on seatud eestkoste. Lisaks on märgitud, et toetuse lõppemisel seoses lapse 18-aastaseks saamisega makstakse toetust selle jooksva õppeaasta lõpuni, mil laps saab 19-aastaseks. Eestkostetava lapse toetuse suurus on samuti kindlaks määratud ning see on 240 eurot iga eestkostetava lapse kohta. (Perehüvitiste seadus, 2018)

1. juulil 2017. aastal jõustus lasterikka pere ja kolmikute või enamaarvuliste mitmike toetus. Lasterikka pere toetuse saamise õigus on ühel vanemal, hoolduspere vanemal või eestkostjal, kes kasvatab peres kolme või enam last. Lasterikka pere toetuse suurus kolme kuni kuut last kasvatavale perele on 300 eurot ning seitset või enam last kasvatavale perele on 400 eurot. Kolmikute või enamaarvuliste mitmike toetuse saamise õigus on ühel vanemal, hoolduspere vanemal või eestkostjal, kes kasvatab kolmikuid või enamaarvulisi mitmikke. Toetuse saamise õigus on kuni laste 18 kuu vanuseks saamise päevani. Kolmikute või enamaarvuliste mitmike toetuse suurus on 1000 eurot. (Perehüvitiste seadus, 2018)

Esimeseks ühekordselt makstavaks peretoetuseks on sünnitoetus. Sünnitoetusele on õigus ühel vanematest. Seadusega on määratud, et lapse sünni korral makstakse toetust 320 eurot. Kolmikute või suurema arvu mitmike sünni korral on sünnitoetuse suurus 1000 eurot, seda summat makstakse iga sündinud lapse kohta. Teiseks ühekordselt makstavaks peretoetuseks on lapsendamistoetus. Perehüvitiste seadus sätestab, et lapsendamistoetusele on õigus lapsendajal, kellest lapsendatav laps ei põlvne ja kes ei ole selle lapse vanema abikaasa, kui varem ei ole sellele perele sama lapse kohta sünnitoetust makstud. Õigus lapsendamistoetusele tekib lapsendamise kohtumääruse jõustumise päeval ning summa mida lapsendamistoetusena makstakse on sama nagu sünnitoetus ehk 320 eurot (Perehüvitiste seadus, 2018)

Rootsi rahvaarv 1. jaanuari 2017. aasta seisuga on 9995153 inimest, mis võrreldes Eestiga samal ajal, on umbes 7,6 korda suurem. (Statistikaamet, 2017). Tervise edendamine Rootsis sai alguse 1968. aastal, kui „Day Nursery Commission“ töötas välja vanematele haridussüsteemi koos arengu, emotsionaalse ja tunnetusliku lapse vajaduse infoga. Mõned programmid andsid tugeva rõhu ennetamisele ja tagasid parema võimaluse toetamaks vanemaid alates lapse sünnist. Pere keskused alt-ülesse lähenemisega pakuvad abi emadele lapse esimesel aastal. Rootsis 35% omavalitsustest omavad strateegiaid või poliitikaid perehüvitisteks. Samal ajal 44%-l on eraldatud eelarve perehüvitiste jaoks. (Molinuevo, 2013)

Rootsi on tuntud oma helde perepoliitika poolest, kus eesmärgiks on toetada töö- ja pereelu ühildamist ning laste heaolu. Rootsi perepoliitika on korraldatud selliste eesmärkidega nagu perekondlik majanduslik turvalisus ja füüsiline heaolu, laste õigused ja sooline võrdõiguslikkus. Perepoliitika kehtib kõigi Rootsis alaliselt elavate isikute kohta. Perepoliitika on tihedalt seotud ka tööturupoliitikaga, seades eesmärgiks, et kõik inimesed oleksid tööl ja saaksid end toetada. Kõige olulisemad vahendid, mille kaudu perepoliitilised ambitsioonid saavutatakse, on lapsehoiuteenuste pakkumine päevakeskuste, vanemliku kindlustusega töökohaga kaitstud puhkuseõigus ning lapse toetus ja muud perehüvitised. (Stanfors & Larsson, 2014)

Rootsis on välja kujunenud, et toetatakse igas vanuses laste vanemaid. Rootsi vanemate terviklik toetus, mis püüab sobitada töö- ja pereelu kohustusi, aitab kaasa tõhusatele tulemustele: 73% naistest töötab – vaid kolm protsenti vähem kui on meeste tööhõive määr; 97% lastega leibkondadest töötab üks vanematest; rohkem kui 70% emadest, kellel on lapsi ja 80% üksikemadel, on töökoht. Sellistele tulemustele aitab kaasa asjaolu, et 85% vanematest kasutavad ametlikku lapsehoidu ning paljud Rootsi emad vähendavad oma tööaega kui lapsed on väikesed. Suured tööhõive määrad hoiavad laste vaesuse määra väga madalal ning samal ajal viljakus Rootsis on püsinud suhteliselt hästi. (OECD, 2005)

2008. aastal võttis Rootsi valitsus kasutusele lapsehooldustasu, et võimaldada rohkem valikuvõimalusi üleminekul lapsehoolduspuhkusele. Toetust haldavad kohalikud omavalitsused, kuid mitte kõik omavalitsused. Seda saab kombineerida palgalise tööga, kuid mitte muude sotsiaalkindlustushüvitistega ja seda makstakse lapsevanematele seoses lapsehoolduspuhkuse perioodiga, arvestades, et laps ei osale üldkasutatavas lapsehoiuteenuses. Lapsehooldustasu on saavutanud väga suure populaarsuse. Alates aastast, kui laps saab kuueseks, saab ta osaleda vabatahtlikus eelkoolis, mis on tasuta ja hõlmab sooja õhtusööki. See on mõeldud selleks, et hõlbustada üleminekut eelkooli ja harjutada lapsi kooli olukordadeks, samal ajal valmistuda mänguliselt ning mitte-nõudlikul viisil ehk ilma raskete uuringute või kodutöödeta. (Stanfors & Larsson, 2014)

Rootsi perepoliitika põhineb kahekordse sissetulekuga mudelil ning sätestab samad õigused ja kohustused seoses nii pere kui ka tööturuga nii naiste kui ka meeste jaoks. Kahepoolne toetus on seotud sissetulekuga ning on samas individuaalne, mis koos individuaalse maksustamisega pakub stiimuleid perekondadele selle asemel, et neil oleks kaks sissetulekut. (Stanfors & Larsson, 2014) Rootsis makstavateks peretoetusteks on lapsetoetus,

pikendatud lapsetoetus ja suurpere lisatoetust. Lapsetoetus on igakuiselt alates sünnile järgnevast kuust kuni selle kvartali lõpuni, mil laps saab 16-aastaseks, makstav toetus. Teatud tingimustel võidakse lisatoetuse maksmisel arvesse võtta ka üle 16-aastasi õppivaid lapsi. Pikendatud lapsetoetust makstakse juhul, kui 16-aastaseks saanud laps õpib veel põhikoolis või muus sama tüüpi koolis. Toetust makstakse kuni selle kuu lõpuni, mil laps kooli lõpetab. Suurpere lisatoetust Rootsis makstakse automaatselt, kui peres on vähemalt kaks last. Siinkohal on kindlasti hea teada, et Rootsis sõltub suurpere toetus vastavalt lapse sünnijärjekorrale, lihtsamalt öeldes, iga järgneva lapse pealt saab rohkem toetust. (Euroopa komisjon, 2012)

Suurpere lisatoetust makstakse kuni õpilase 20-aastaseks saamise aasta teise kvartali lõpuni. Rootsi eripäraks võrreldes Eestiga on see, et kohalikke lapsehooldustoetusi on õigus määrata, rahastada ja hallata kohalikel omavalitsustel. Rootsis saavad lapsevanemad taotleda kohalikke lapsetoetust, kui nad elavad selles kohalikus omavalitsuses, lisaks peavad nad olema lapse seadusjärgsed hooldajad. Toetuse saamiseks peavad vanemad olema välja võtnud rahalist vanemahüvitist vähemalt 250 päeva eest. Toetust makstakse ka töösissetuleku olemasolu korral, kuid mitte siis, kui saadakse teisi sotsiaalkindlustushüvitisi seoses töötuse, haiguse, lapse hooldamise või vanusega. (Euroopa komisjon, 2012) Eestis tuntud kindlasummaline sünnitoetus Rootsis nii levinud pole ning seal sünnitoetuse suurus pole lapse sünni puhul kindlaks määratud. (Missoc, 2017)

Teiseks välisriigiks valitakse Bulgaaria, kus rahvaarv on 1. jaanuari 2017. aasta seisuga 7101859 inimest (Statistikaamet, 2017). Bulgaarias, samuti nagu ka teistes riikides, võideldakse palju vaesusega. Vaesusrisk on enim kasvanud leibkondades, kus on üksikvanemad või paljulapselistes peredes, samuti peredes, kus on töötuid. Bulgaaria lasteaedasiid haldavad ja rahastavad omavalitsused ning enamus koole haldavad samuti omavalitsused kui riik rahastab. Iga lapse jaoks sobiva perekeskonna loomine on valitsuse prioriteet ja see hõlmab lastega peredele piisava sissetuleku tagamist, lapse ülalpidamise toetamist, paremate töövõimaluste loomist vanematele, pere- ja sotsiaalabi paremat suunamist, isikliku ja tööelu ühitamist ning vastutustundliku lapsekasvatuse edendamist. Laste peretoetuste seaduse alusel antavatel peretoetustel on oluline roll laste ja nende perekondade toetamisel ning sellest toetusest saavad kasu 84% lastest. (Pourcheva-Bisset & Sotirova, 2012)

Samuti on peretoetuste eesmärgiks, olgu need siis kas rahalised või mitterahalised, anda toetust raseduse, sünnituse ja laste kasvatamise eest. Sama moodi nagu ka Eestis on need kas ühekordselt makstavad või igakuised toetused. Need inimesed, kellel on peretoetuste õigused Bulgaarias, on kindlalt ära märgitud. Nendeks on (Euroopa Komisjon, 2012):

1. Rasedad, kes on Bulgaaria kodanikud.
2. Bulgaaria kodanike perekonnad saavad toetust nende laste eest, keda nad kasvatavad Bulgaarias.
3. Perekonnad, kus üks vanem on Bulgaaria kodanik – toetust saab Bulgaaria kodaniku laste eest, keda kasvatatakse Bulgaarias.
4. Sugulaste pered või kasupered saavad toetust nende laste eest, kes on paigutatud nendesse peredesse lastekaitseaduse alusel.
5. Rasedad – välismaalased ja nende välisriikide kodanike pered, kes elavad Bulgaarias alaliselt ja kasvatavad riigis oma lapsi, kui õigus sellistele hüvitistele on sätestatud muus seaduses või rahvusvahelises lepingus, mille osaline Bulgaaria on.

Selleks, et Bulgaarias saada igakuist lastetoetust, alla 1-aastaste laste kasvatamise sihttoetust ning esimesse klassi minevate laste sihttoetust, peab keskmine kuusissetulek pereliikme kohta eelneval 12 kuul olema väiksem kui asjaomase aasta sissetulek, mis on ette nähtud Bulgaaria Vabariigi riigieelarve seadusega (350 levi ehk 179 eurot). Bulgaarias kuuluvad peretoetuste hulka kindlasummalised rasedustoetused, kindlasummalised sünnitoetused, kindlasummalised toetused alla 1-aastaste kaksikute kasvatamiseks, kindlasummalised toetused alla 1-aastast last kasvatavatele naistele, kes õpivad päevases õppevormis ülikoolis, I klassi minevate laste sihttoetused. Igakuised toetused on lastele kuni keskhariduse omandamiseni, kuid mitte pärast 20- aastaseks saamist; alla 1-aastase lapse kasvatamise toetused; püsiva invaliidsusega alla 18-aastastele lastele kuni keskhariduse omandamiseni, kuid mitte pärast 20-aastaseks saamist; paljulapseliste emade tasuta riigisisese rongi- ja bussisõidu sihtabi. (Euroopa Komisjon, 2012)

Kolmandaks välisriigiks valitakse Belgia, kus rahvaarv 1. jaanuari seisuga 2017. aastal oli 11365834 inimest (Statistikaamet, 2017). 2006. aastal kinnitati Belgias vanemategevuse toetamist käsitlevad meetmed, mille kaudu on võimalik toetada lapsevanemaid. Kogu riigis on peaaegu 1000 konsultatsioonibürood, pakkudes ennetavaid põhitooteid ja jälgides lapse üldist arengut. Aastate jooksul on seda tasuta teenust kasutanud umbes 90% vanematest.

Belgias puuduvad üldised kriteeriumid vanemahüvitisele, see sõltub toetusasutuse kehtestatud projektist ja kriteeriumidest. (Molinuevo, 2013)

Naised saavad nelja nädala pikkust tasustatud rasedus- ja sünnituspuhkust 82% ulatuses oma palgast ja veel 11 nädalat 75% ulatuses oma palgast. Isadel on õigus saada kümme tööpäeva pikkust isapuhkust, millest seitse makstakse sotsiaalkindlustuselt 82% ulatuses. (Levräu, *et al.*, 2014) Belgias on peretoetust õigus saada palgatöötajatel, töötutel, töövõimetutel ja pensionäridel. Neid peretoetusi, millele on seos hariduse omandamisega, makstakse kuni selle kalendriaasta 31. augustini, mil nad saavad 18-aastaseks. Seejärel võib peretoetusi maksta lapse eest (Euroopa Komisjon, 2012):

1. Kuni 25-aastaseks saamiseni, kui tal on tunnustatud kutseõppeleping.
2. Kuni 21-aastaseks saamiseni, kui tal on haigus, mis mõjutab tema vaimset või füüsilist suutlikkust, toimetulekut ja ühiskonnaelus osalemist või mis võib mõjutada tema perekonda.
3. Kuni 25-aastaseks saamiseni, kui ta on üliõpilane, magistrant, doktorant, kes kirjutab lõputööd kõrgkooli lõpetamiseks või riigiasutuse praktikant.
4. Kuni 25-aastaseks saamiseni, kui ta on pärast õpingute, väljaõppe või praktika lõpetamist või lõputöö esitamist registreerunud töötajana, kuid ainult kõige rohkem 360 päevaks pärast õpingute, väljaõppe või praktika lõpetamist või lõputöö esitamist.

Belgia lapsetoetusel on põhimõtteliselt reegel, et kui laps kasvab Belgias, siis ta peaks seal ka õppima. Seda elukohatingimust ei kohaldata juhul kui laps kasvab ja õpib mõnes Euroopa Majanduspiirkonna liikmesriigis või piirkonnas, millega on Belgia sõlminud sotsiaalkindlustuslepingu. Lapsehoolduspuhkuse eest makstavat hüvitist on Belgias võimalik saada juhul, kui isik on era- või avalikus sektoris täistööajaga või osalise tööajaga töötav lapsevanem, kes katkestab lapse hoolitsemise tõttu töötamise. Toetuse suurus sõltub laste arvust peres, kuid alates kolmandast lapsest on kõigi järgmiste laste korral toetussumma sama. (Euroopa Komisjon, 2012)

Belgias määratakse põhilised peretoetused kalendriaasta iga kvartali kohta vastavalt toetuse saaja olukorrale toetuse arvutamise võrdluskulul. Võrdluskulu tähendab seda, et kui isikul on juba õigus saada peretoetusi, on võrdluskulu eelneva kvartali teine kuu, kuid kui isikul on õigus saada peretoetust esimest korda, siis tema peretoetuse õiguse tekkimiseks loetakse esimest kuud. Täiendavat toetust on Belgias võimalik saada siis kui lapsed saavad 6-, 12- ja 18-aastaseks. Täiendavat hüvitisi on võimalik saada perel, kus on alla 21-aastane laps, kellel

on puue. Erandlike perekondlike olukordade puhul pakutakse ka lisaväärtust. Näiteks perekondadele, kus üks vanematest on pikaajaline töötu või pensionär, lisanduvad igakuised lisatasud. (Levrau, *et al.*, 2014)

Perekonnad saavad ka maksude vähendamist, kui neil on lapsi. Kui peres on puuetega laps, siis loetakse seda kaheks lapseks. Kui vanematel on alla kolme aasta vanused lapsed või üks vanem, saavad nad täiendavat vähendust. (Levrau, *et al.*, 2014) Lisaks on võimalik täiendavat toetust saada ka puudega isikute ning rasedus- ja sünnituspuhkusel olevate naissoost töötajate lastel. Belgias on võimalik saada suuremat peretoetust, kui laps on kaotanud ühe vanema ning teine vanem ei ole uuesti abiellunud ega loonud uut reaalselt leibkonda. (Euroopa Komisjon, 2012)

Endistel töötutel ja invaliididel, kes asuvad uuesti tööle on teatud tingimustel õigus täiendavale lapsetoetusele. Täiendavaid toetusi, mis sõltuvad toetuse saaja ühiskondlikust seisust ja tööhõiveolukorrast makstakse sõltuvalt leibkonna sissetulekust. Puudega laste täiendavaid toetusi ning suuremat peretoetust orbude korral ei maksta alates sellest kuust, mis järgneb kuule, millal toetuse saamiseks nõutavad tingimused ei ole enam täidetud. Lapse sünni korral makstakse Belgias sünnitoetust ning teatud tingimustel makstakse lapsendamise korral lapsendamistoetust. (Euroopa Komisjon, 2012)

Erinevate riikide peretoetuste maksmise süsteemid on väga erinevad. Mõningaid peretoetused makstakse ühes riigis, kuid teises riigis sellist toetust määratud ei ole. Iga lapse jaoks sobiva perekeskkonna loomine on valitsuste prioriteediks. Selleks tagatakse lastega peredele piisav sissetulek, toetatakse lapse ülalpidamist, luuakse paremaid töövõimalusi, ühildatakse isiklik- ja tööelu ning edendatakse vastutustundlikku lapsekasvatust. Eestis ja Rootsis makstavale suurperetoetusele on ehk sarnane Belgias makstav täiendav toetus. Täiendavat toetust on Belgias võimalik saada siis kui lapsed saavad 6-, 12- ja 18-aastaseks. Sarnaselt Eestile kehtib Rootsis lapsehooldustasu, mis võimaldab kergemat üleminekut lapsehoolduspuhkusele. Bulgaarias on levinud erinevad toetused alla 1-aastaste laste kasvatamiseks, näiteks kaksikute kasvatamisel või üksikemale, kes õpib ülikoolis. Belgias, Bulgaarias ning Eestis makstakse ka kindlasummalisi sünnitoetusi, Rootsis pole aga summad kindlaks määratud.

Kõige levinumaks peretoetuseks saab ehk pidada lapsetoetust, mis antud kõigis neljas riigis kehtib. Küll on aga lapsetoetuse saamisele määratud erinevad kriteeriumid. Näiteks Bulgaarias on lapsetoetuse saamiseks kehtestatud reegel aasta sissetuleku suhtes. Samuti

sõltub vastavalt riigile lapsetoetuse maksmise pikkus. Näiteks Rootsis makstakse lapsetoetust kuni 16-aastaseks saamiseni, siis sama toetust Eestis makstakse olenemata õpingutest 19-aastaseks saamiseni. Kui Rootsis laps õpib pärast 16-aastaseks saamist koolis edasi, siis edasist toetust nimetatakse pikendatud lapsetoetuseks. Bulgaarias on lapsetoetus määratud kuni keskhariduse omandamiseni, kuid mitte pärast 20- aastaseks saamist. Belgias puuduvad üldised kriteeriumid vanemahüvitisele, seal sõltuvad toetused toetusasutuse kehtestatud projektist ja kriteeriumidest. Belgia lapsetoetusel on põhimõtteliselt reegel, et kui laps kasvab Belgias, siis ta peaks seal ka õppima.

2. PERETOETUSTE MÕJUD LEIBKONDADELE BELGIAS, BULGAARIAS, EESTIS JA ROOTSIS

2.1 Leibkondade kulutuste ja toetuste tase ja dünaamika

Euroopa riikides on mitmeid erinevaid süsteeme, kuidas peretoetusi makstakse. Lisaks on ka nende maksmisel mitmeid eesmärke. Selles peatükis uuritakse enimlevinud peretoetuste suuruseid ning muutusi viimaste aastate jooksul. Lisaks tuuakse välja erinevate leibkonnatüüpide kulutused aasta lõikes ning hinnatakse kui suure osa moodustavad kulutustest enamlevinud toetused. Samuti võrreldakse riikide vahelisi erinevusi.

Kõige suurema osa peretoetuste eesmärgist moodustab kirjanduse põhjal vaesuse leevendamine. Vaesusrisiki määr on nende inimeste osakaal, kelle ekvivalentne kasutatav sissetulek on alla vaesusrisiki piiri, mis on 60% riigi keskmisest ekvivalentsest kasutatavast tulust. See näitaja ei mõõda jõukust ega vaesust, vaid madalat sissetulekut võrreldes selle riigi teiste elanikega, mis ei tähenda tingimata madalat elatustaset. (Eurostat, 2014) Ehk teisisõnu saab vaesusriskiks nimetada olukorda, kus leibkondadel või isikul on oht langeda allapoole vaesusepiiri. Vaesusrisiki vähendamine on kõige populaarsem perepoliitika eesmärk. Selleks, et teada saada kui suur oht on Belgia, Bulgaaria, Eesti ja Rootsi erinevatel leibkonna tüüpidel sattuda vaesusesse, tuuakse välja vaesusrisiki osakaal nendes riikides.

Tabel 1. Vaesusrisk Belgia, Bulgaaria, Eesti ja Rootsi erinevatel leibkonnatüüpidel 2016. aastal protsentides (Eurostat, 2018; autori koostatud)

Riigid	Ühe lapsega paar	Kahe lapsega paar	Vähemalt kolme lapsega paar
Belgia	13,2	9,5	22,0
Bulgaaria	28,5	34,5	89,1
Eesti	15,6	13,4	31,4
Rootsi	12,6	8,1	27,0

Vaesusrisiki näitajatest selgub, et kõige rohkem on ohustatud vaesusesse sattuma Bulgaaria leibkonnad. Kõige väiksema vaesusriskiga riigid on Belgia ning Rootsi nende andmete põhjal. Arvestada tuleb siinkohal ka seda, et andmed on 2016. aastast ning 2018. aastaks on paljudes riikides peretoetused tõusnud, mis kindlasti aitavad kaasa vaesusrisiki vähenemisse.

Teiseks suuremaks eesmärgiks peretoetuste maksmisel on laste heaolu parandamine, mis on tugevalt seotud lastele tehtavate kulutustega. Statistikaameti andmetel on lastega perede

tarbimisharjumused üsna erinevad võrreldes peredega, kus lapsi ei ole. See tuleneb sellest, et suuremad pered on sunnitud oma sissetulekuid efektiivsemalt ja säästlikumalt kasutama. Andmetest selgub, et lastega pered eelistavad kulutada rohkem vabale ajale ja transpordile, lisaks einestatakse ka aeg-ajalt väljas, kuid samas teatud kulutused on neile möödapääsmatud – näiteks laste riided, koolikaubad ja muu laste igapäeva tegevuseks vajalik. Nagu mainitud, on lastega pered sunnitud kokku hoidma, kuid üllatav on see, et lasteta leibkonnad kulutavad toidule leibkonnaliikme kohta palju rohkem kui lastega perekonnad. Andmete põhjal kulutavad lasteta leibkonnad ühe liikme kohta 103 eurot kuus toidule, kuid lastega leibkond vaid 79 eurot. Kõige vähem kulutavad toidule ühe leibkonnaliikme kohta kõige lasterikkamad pered, kuna sellistes peredes on hädavajalik kulusid kokku hoida ning süüa tehakse võimalikult odavalt. (Statistikaamet, 2017)

Lisaks söömisele on lastega seotud kulutuseks ka laste riided. Alates kolmandast lapsest hakkavad kulud vähenema, kuna riideid saab taaskasutada ning suuremate laste riided antakse edasi väiksematele. Ilmselge on ka see, et mida rohkem pereliikmeid, seda rohkem on liikumisi – kooli, tööle, lasteaeda. Lastega pered kulutasid transpordile 53 eurot kuus, mis teeb keskmiselt 636 eurot aastas ühe pereliikme kohta. Lisaks kulutavad pered raha ka mänguasjadele ja meelelahutusele. Hobiringidele, trennidele ja muudele vabaaja veetmis võimalustele kulutas lastega leibkond aastas 105 eurot liikme kohta, mis on peaaegu poole rohkem kui lasteta leibkonnas. See näitab selgelt seda, et vanemad soovivad oma lastele võimaldada võimalikult palju, pakkudes nendele turvalist ja meeldivat keskkonda. (Statistikaamet, 2017) Järgnevalt tuuaksegi välja erinevate lastega leibkonda tüüpide kulutused leibkonnaliikme kohta aastas 2016. aasta Eestis näitel.

Tabel 2. Eesti lastega leibkonna kulutused leibkonnaliikme kohta aastas eurodes (Statistikaamet, 2018; autori koostatud)

Kulutuste liik	Ühe lapsega paar	Kahe lapsega paar	Vähemalt kolme lapsega paar
Kulutused kokku	5339,7	4399,5	3873,5
Toit ja alkoholita jook	1158,3	950,4	846,8
Eluase (remont)	690,2	559,8	457,3
Vaba aeg	500,9	518,7	452,8
Transport	858,4	603,3	...
Rõivad ja jalatsid	358,9	285,6	...

Statistikaameti andmed on võetud nii, et iga leibkonnaliige on võrdne ehk ei ole arvestatud lastele väiksemaid koguseid või vähemat tarbimist (Õmblus, 2018). Andmetest selgub, et ühe lapsega paaridel on kulutused 38% aastas ühe leibkonna liikme kohta suuremad kui vähemalt kolme lapsega paaridel, kuid kõigi pereliikmete kulutused kokku on suuremad kui ühe lapsega paaridel, sest pereliikmeid on rohkem. Samuti söögile ja joogile kulub vähema lastega peredel rohkem raha ühe leibkonna liikme kohta. Ühe lapsega paarid panustavad eluasemele rohkem kui kahe ja vähemalt kolme lapsega paarid. Nii transpordile kui ka rõivastele ja jalanõudele kulutavad ühe lapsega paarid ühe leibkonnaliikme kohta rohkem raha kahe lapsega paarid. Võib järeldada, et ühe lapsega paaridel on vähem lisanduvaid kulutusi lastega ning saavad kõigile pereliikmetele rohkem lubada, kuid kokkuvõttes kulutavad suuremad pered aastas ikkagi rohkem raha olenemata sellest, et ühe leibkonna liikme kohta on kulutus väiksem.

Rootsi perede kulutuste kohta leiab infot Rootsi statistika andmebaasist, kuid viimane aasta, mille kohta andmeid on võimalik leida, on aasta 2012. Lisaks ei tooda Rootsi statistikas välja laste arvu, vaid nimetakse perekonna tüübiks kas üksik vanem lastega või paar koos lastega. Seega saab Rootsi kohta tuua vaid võrdluseks teiste riikidega paari, kellel on lapsed. Keskmiselt lastega paaridel, kas siis vabaabielus või abielus olevatel, on 3,8 inimest leibkonnas. (Statistics Sweden, 2012)

Tabel 3. Kulutused Rootsi lastega peredes leibkonna kohta 2012. aastal eurodes (Statistics Sweden, 2012; autori koostatud)

Kulutuse liik	Kulutuse suurus	Kulutuse osakaal kogu kulutustest
Kulutused kokku	43765	...
Toit ja alkoholita jook	5683	13%
Eluase (remont)	12478	28,5%
Vaba aeg	8163	18,7%
Transport	7174	16,4%
Rõivad ja jalatsid	2447	5,6%

Arvutuste tegemisel on kasutatud valuutakalkulaatorit (Valuutakalkulaator, 2018), kuid tuleb arvestada, et hinnatase riikides on erinev ning seetõttu ka kulutuste suurust ei ole võimalik teiste riikidega otseselt võrrelda. Kui võtta arvesse, et Rootsi lastega leibkondades on keskmiselt 3,8 inimest, siis saab arvutada, et toidule ja alkoholile kulub leibkonna liikme kohta umbes 1496 eurot aastas. See number on suurem kui kõikidel Eesti lastega

leibkonnatüüpidel. Kui viia sama arvutuskäik läbi transpordis ning rõivastes ja jalatsites, siis tulemused on vastavalt 1887 ja 644 eurot. Kuigi tegu on radikaalse arvutuskäiguga, võib siiski eeldada, et Rootsi lastega leibkondades kulub ühele liikmele aastas rohkem raha kui näiteks Eesti lastega leibkondades. Lisaks tasub tähele panna, et Eesti andmed on 2016. aasta kohta, kuid Rootsi andmed on 2012. aastast.

Samamoodi nagu Rootsi andmetes, ei tooda ka Bulgaaria statistikas välja erinevaid leibkonna tüüpe. Bulgaaria andmetest ei selgu, kas tegu on lastega või lasteta leibkonnaga. Andmed ei erista erinevaid leibkonnatüüpe, vaid need hõlmavad kõiki leibkondasid, sealhulgas ka näiteks neid kes elavad üksi. Järgnevalt tuuakse välja Bulgaaria leibkondade keskmised kulutused 2016. aasta näitel.

Tabel 4. Kulutused keskmiselt Bulgaaria leibkonna kohta 2016.aastal eurodes (National Statistical Institute, 2018; autori koostatud)

Kulutuse liik	Kulutuste suurus	Kulutuse osakaal kogu kulutustest
Kulutused kokku	11146	...
Toit ja alkoholita jook	3432	30,8%
Eluase (remont)	411	3,7%
Transport	764	6,9%
Rõivad ja jalatsid	402	3,6%

Kuna andmetes ei selgu leibkonna suurus, on raske teha järeldusi. Teada on vaid see, et summad on leibkonna kohta aastas, kuid kuna leibkondade tüüpe on mitmeid erinevaid, ei ole võimalik arvutuskäike hetkel teha. Kõige suurema osakaalu kulutustest Bulgaaria leibkondades moodustab selgelt toit ja alkoholita jook, mille osakaal kogu kulutustest on üle 30%. Hinnang Bulgaaria leibkondade kulutustele ja lapsetoetuste seosele antakse peatükis 2.2. Võrdluseks teiste riikidega saab tuua andmeid 2010. aastast. 2010. aastal Bulgaarias kogu kulutus aastas kahe vanema ja lastega peres oli 11955 eurot. Samal ajal näitaja Eestis oli 15607 eurot ning Belgias 44057 eurot. (Eurostat, 2016) Belgia kulutused kokku leibkonna tüüpide järgi on leitavad statistikaandmebaasist „The Statistics Portal”, kuid kulutusi perekonna tüüpide järgi ei ole välja toodud. Seega üldise pildi saamiseks lisatakse tabelisse keskmiselt leibkonna kulutused aastas, see tähendab, et nendes andmetes hõlmatakse kõiki leibkonna tüüpe.

Tabel 5. Belgia lastega leibkonna kulutused leibkonna kohta aastas eurodes (Statista , 2018a) (Statista, 2018b; autori koostatud)

Kulutuste liik	Ühe lapsega paar	Kahe lapsega paar	Vähemalt kolme lapsega paar
Kulutused kokku 2016. aastal	39061	42266	43388
Kulutused kõikide leibkonnatüüpide kohta aastas, 2014			
Toit ja alkoholita jook		4710	
Eluase (remont)		2090	
Transport		4280	
Rõivad ja jalatsid		1640	

Belgias kulutavad aastas ühe lapsega paar 39061 eurot, samal ajal Eestis kulutab sama leibkonnatüüp ühele liikmele 5339,7 eurot. Kui arvestada, et leibkonnas on kolm liiget, siis Eestis kulutab antud leibkonnatüüp aastas 16019,1 eurot, mis moodustab vaid 41% Belgia sama leibkonnatüübi kulutustest. Sama arvutuskäigu järgi kahe lapsega paaride kulutused Eestis moodustavad 42% Belgia kahe lapsega paaride kulutustest ning kolme lapsega paaride võrdluses kulutavad Eesti leibkonnad 55% vähem kui Belgia sama tüüpi leibkonnad. Erinevatele kulutuse gruppidele tehtavaid kulutusi on hea võrrelda Bulgaariaga, sest andmed on samade põhimõtete järgi välja toodud. Bulgaarias kulutavad erinevad leibkonnad aastas toidule keskmiselt 3432 eurot, samal ajal kui Belgias on näitaja 4710 eurot. Rõivastele ja riistele kulutavad Belgia leibkonnad aastas 75% rohkem kui Bulgaaria leibkonnad.

Kuna eelnevatest riikide andmetest pole võimalik teha kindlaid järeldusi ja võrdlusi, saab välja tuua hoopis andmed, kus on välja toodud teatud kulutuste osakaal kõikidest kulutustest kokku. Tabelis on välja toodud nii Eesti, Belgia, Bulgaaria kui ka Rootsi kõikide leibkonna tüüpide kulutusi, kaasa arvatud üksi elavad inimesed ning ka suuremad grupid.

Tabel 6. Kulutuste osakaal kogu kulutustest 2016. aastal protsentides (Eurostat, 2016; autori koostatud)

Kulutuse liik	Eesti	Belgia	Bulgaaria	Rootsi
Toit ja alkoholita jook	20,3	13,4	19,5	12,3
Eluase (remont)	4,5	6,2	5,0	5,4
Transport	11,3	11,0	14,0	12,7
Rõivad ja jalatsid	6,8	4,3	3,2	4,8

Kogu kulutustest moodustavad toit ja alkoholita jook kõige suurema osakaalu nii Eestis, Belgias ning Bulgaarias, kuid Rootsis on näitaja üsna võrdne transpordile tehtavate kulutustega. Valitud näitajatest kõige suurema osa moodustabki toit ja alkoholita jook, seejärel on transport, eluasemele kulutavad Belgia, Bulgaaria ja Rootsi leibkonnad rohkem raha kui rõivastele ja jalatsitele. Eestis on näitajad vastupidi. 2016. aastal moodustasid kõige suurema ühe lapsega paaride osakaalu Bulgaaria ning kolme ja rohkema lapsega paaride osas on esirinnas Belgia (Eurostat, 2018).

On oluline, et suuremad pered suudaksid lastega toime tulla, neile makstavad toetused aitaksid peredel vaesusesse mitte langeda ning katta mingil määral vajalikke kulutusi. Eestis oli 2011. aastal esimese ja teise lapse toetus 19,19 eurot ning kolmanda ja neljanda lapse toetus 57,54 eurot. Kokk võttes tähendab see seda, et nelja lapsega leibkond saab kuus lapsetoetust 153,46 eurot. Bulgaarias oli lapsetoetus iga lapse kohta 18 eurot. Rootsis on süsteem, kus lapsetoetuse määr on 109 eurot, kuid iga järgneva lapse kohta makstakse suur pere toetust: 2. lapse eest 16 eurot; 3. lapse eest 47 eurot; 4. lapse eest 105 eurot; 5. ja järgmise lapse eest 130 eurot. Belgias on määratud iga järgneva lapsega suurem lapsetoetuse summa, näiteks esimese lapse puhul on toetus 83,40 eurot, kuid kolmandal lapsel on toetuse suuruseks 230,42 eurot. Võib öelda, et Belgia ja Rootsi lapsetoetused kasvavad iga lapsega märkimisväärselt ning olid 2011. aastal Bulgaaria ja Eesti lapsetoetustest selgelt suuremad. Järgnevalt uuritakse, kui palju on lapsetoetuse suurused muutunud 2017.aastaks (Eestis 2018. aastaks), sest just sel hakati maksma Eestist suurpere lisatoetust nagu seda varasemalt oli makstud Rootsis.

Tabel 7. Lapsetoetus ühes kuus Eestis 2018. aastal ning Rootsis, Bulgaarias ja Belgias 2017. aastal eurodes (Missoc, 2017; autori koostatud)

	Eesti	Rootsi	Bulgaaria	Belgia kuni 6a
Ühe lapse toetus	55	108	19	92,09
Kahe lapse toetus	110	231	62	262,48
Kolme lapse toetus	510	414	128	516,88
Nelja lapse toetus	610	701	200	771,28

Lapsetoetuse suurus Eestis alates 2018. aastast on pere esimese ja teise lapse kohta on 55 eurot. Kolmanda ja iga järgneva lapse lapsetoetuse summa on 100 eurot lapse kohta. (Riiklike peretoetuste seadus, 2001) Ka teistes Euroopa riikides on aastatega lastetoetuste suurused muutunud. Kuigi Rootsi valitsus tegi ettepaneku suurendada alates 1.märtsist 2018

lapsetoetust 200 Rootsi krooni võrra lapse kohta, ei ole hetkel autorile teadaolevalt ametlikult uusi lapsetoetuse suurusi avaldatud. (Government Offices of Sweden, 2017) Samuti teadaolevalt ei ole ka Belgia ega Bulgaaria lapsetoetused 2018. aastal muutunud. Lisaks on Belgias erinevates regioonides ka erinevad toetuse suurused. Brüsselis ja Valloonias on ära määratud vanema tüübid, mille järgi lapsetoetuse suurus arvestatakse, näiteks üksik vanem, töötu, pensionär ja paljud teised kriteeriumid, mille järgi lapsetoetuse suuruseid arvestatakse. (Partena, 2017)

Võrreldes 2011. aastaga on kõikides neljas riigis lapsetoetused suurenenud. Küll aga pole muutunud Rootsi esimese lapsetoetuse suurus, kuigi andmetes on summad eurodes ning Rootsis tegelikult on rahaühikuks Rootsi kroon, võivad olla valuutade ümberarvutused erinevad. Kõige enam jääb silma Bulgaaria, kus 2011. aastal oli igal lapsel sama toetus, kuid nüüd on esimese lapse toetus küll samal tasemel kui 2011. aastal, kuid iga järgneva lapsega tõuseb lapsetoetus. Sellegipoolest on kõige väiksem lapsetoetus selgelt Bulgaarias. Rootsi ja Belgia on esimese ja teise lapse toetuse suuruses Eestist ja Bulgaariast selgelt üle. Kuigi 1.juulil 2017. aastal muutus Eestis lapsetoetuste maksmine alates kolmandast lapsest, lisati sarnaselt Rootsile suurpere toetus, mis tähendab, et alates kolmandast lapsest makstakse 300 eurot perele juurde ning alates seitsmendast lapsest 400 eurot (Perehüvitiste seadus, 2018). Belgia eripäraks on veel see, et sõltuvalt lapse vanusest muutub ka toetuse suurus, näiteks esimese lapse 6 aastaseks saamisel lisandub toetusele 16,04 eurot, vanuses 12-18 lisandub toetusele 24,43 eurot ning üle 18-aastastel lastel, kes vastavad kriteeriumitele, lisandub lapsetoetusele 28,16 eurot. (Missoc, 2017)

Võrreldes lapsetoetust ja valitud riikide sissetulekuid aastast selgub, et Bulgaarias on nii lapsetoetus kui ka keskmine palk 2017. aastal kõige madalam. Bulgaaria 2017. aastal makstud lapsetoetus moodustab kuu keskmisest sissetulekust esimese lapse toetusest 4,7%. Bulgaarias kahe lapsega vanemale makstakse lapsetoetust kuus kokku 62 eurot, mis moodustab kuu keskmisest palgas, 406 eurost, 15,3%. Kolme lapsega Bulgaaria lapsevanema keskmisest sissetulekust moodustab lapsetoetus 31,5%. Eestis oli 2017. aastal keskmine palk kuus 945 eurot, mis 2018.aastal kehtivat lapsetoetusest moodustab 5,9%. Samal ajal kahe lapsega vanemal moodustab lapsetoetus tema keskmisest sissetulekust 11,6%. Kuna lapsetoetus just kolmandast lapsest Eestis suureneb märkimisväärselt, on mõistlik anda ka ülevaade sellest, kui suure osa moodustab kolme lapsega vanemal lapsetoetus keskmisest sissetulekust. Selgub, et kolme lapsega vanemal moodustab

lapsetoetus 510 eurot 54%. Järelikult lisab lapsetoetus vähemalt kolme lapsega vanema eelarvesse rohkem kui 50% juurde. (Fisher, 2018)

Belgias oli 2017.aastal keskmine sissetulek kuus 2091 eurot. Seega tähendab see seda, et ühe lapsega vanemal, kes saab riigi keskmist sissetulekut, moodustab lapsetoetus sissetulekust 4,4%. Kahe lapsega vanemal on sama sissetuleku juures näitajaks 12,6% ning kolme lapsega vanemal 24,8%. Rootsi keskmine palk 2017. aastal oli kõige suurem valitud riikidest – 2465 eurot. Seega moodustab lapsetoetus ühe lapsega vanemal kuu sissetulekust 4,4%, kahe lapsega vanemal 9,4% ning kolme lapsega vanemal 16,8%. (Fisher, 2018) Saab öelda, et ühe lapsega vanemal moodustab lapsetoetus kuus kõige suurema osakaalu Eestis, kahe lapsega vanema palgast moodustab lapsetoetus kõige suurema osakaalu Bulgaarias. Kolme lapsega vanemal moodustab kolme lapse lapsetoetus kõige suurema osakaalu riigi keskmisest sissetulekust Eestis. Kuigi Rootsi ja Belgia sissetulekud on suuremad kui Eestis ja Bulgaarias, moodustavad siiski viimasena mainitud riikide lapsetoetused suurema osa lapsevanemate sissetulekust.

Peretoetuste kaks kõige suuremat eesmärki on vaesusrisi vähendamine ning laste elutee toetamine. Vaesusriskist pole pääsu ühelgi neljast riigist, kuid kõige suurem oht on Bulgaarias. Kõige väiksema vaesusriskiga riigid on Belgia ning Rootsi. Laste elutee toetamisega kaasnevad kulutused, mis aitavad lapsel võimaluste rohkemalt ning positiivsemalt elada. Selgub, et ühe lapsega paaridel on küll vähem lisanduvaid kulutusi lastega ning saavad kõigile leibkonnaliikmetele rohkem lubada, kuid kokkuvõttes kulub suurematel peredel aastas ikkagi rohkem raha kui väiksematel leibkondadel. Kogu kulutustest moodustavad toit ja alkoholita jook kõige suurema osakaalu nii Eestis, Belgias ning Bulgaarias. Viimastel aastatel on kõigis kõnealusel olevas neljas riigis lapsetoetused tõusnud, kuid kõige väiksem toetus on nii 2011. kui ka 2017. aastal Bulgaarias, mis võib olla suure vaesusrisi põhjuseks.

2.2 Enamlevinud peretoetuse seos kulutustega

Selles peatükis uuritakse, kas makstavad toetused riikide kaupa katavad perekondade lisanduvaid kulutusi lastega, sealhulgas arvestatakse iga riigi poolt makstavate toetuste suurustega. Nii Belgias, Bulgaarias, Eestis kui ka Rootsis makstakse lapsetoetust. Seetõttu kasutatakse vaid lapsetoetust hindamaks peretoetuste mõju leibkondadele Belgias, Bulgaarias, Eestis ja Rootsis.

Leitakse seoseid peretoetuste eesmärkide, leibkondade kulutuste ning lapsetoetuse vahel. Kuna kõige suurema kulutuse grupi valitud riikidest kolmes, Belgias, Bulgaarias ja Eestis, moodustas toit ja alkoholita jook, siis valitakse see näitaja hindamaks seda, kas lapsetoetus aitab parandada laste heaolu ehk katta toidule ja alkoholita joogile tehtavad kulutused. Tulemustest saab järeldusi teha sel viisil, kui palju lapsetoetus, kas siis ühe, kahe või kolme lapsega peredes katab kulutused toidule ja alkoholita joogile. Seega tuleb võrrelda, kas toetus antud riigis on piisavalt suur, et katta toidule ja alkoholita joogile kulutused.

Kulutuste osakaal jaguneb valitud riikides üsna võrdselt, kuigi arvesse tuleb võtta, et riigiti on hinnapoliitika erinev. Andmete põhjal kulub kõige rohkem kogu aasta kulutustest toidule ja alkoholita joogile Eesti leibkondades. Kõige vähem kulub toidule ja alkoholita joogile Rootsi leibkondades. Rootsis kulutatakse toidule ja alkoholita joogile suurusjärgus sama palju raha kui transpordile. Võib järeldada, et transport Rootsis on kallim kui teistes valitud riikides. Bulgaarias ja Eestis on toidule ja alkoholita joogile tehtavad kulutused selgelt üle transpordile tehtavatest kulutusest. Eestis on vahe lausa 9%, mistõttu võib arvestada, et Eestis on odavam transport, isegi tasuta transport, mis võimaldab peredel rohkem säästa ning kulutada see rõivastele ja jalanõudele. Eesti on valitud riikidest kõige suurema osakaaluga just rõivaste ja jalanõude osas. Kokkuvõtlikult võib kulutuste osakaalust järeldada, et kõige suurema rühma moodustavad transpordi ning toit ja alkoholita jook, mis tõttu on oluline neid pakkuda ka lastele ning aidata just nendes valdkondades peredel paremini toime tulla. Näiteks tasuta ühistransport kogu perele alates kolmandast lapsest või korraldada üritusi, mis toovad lastega pered kokku ning seeläbi pakkuda lastele positiivseid emotsioone.

Aastas saavad leibkonnad lapsetoetust kõige rohkem ühe lapsega Rootsi leibkonnad, kus toetuse suuruseks aastas on 1296 eurot, järgneb Belgia 1105,08 euroga, seejärel on Eesti 660 euroga ning viimane antud pingereas on Bulgaarias, kus toetus ühe lapsega leibkonnas on 228 eurot aastas. Kahe lapsega leibkonnas saavad aastas kõige rohkem toetust Belgia leibkonnad, kus toetuse suuruseks on 3149,76 eurot. Järgneb Rootsi, kus toetuse suuruseks aastas on 2772 eurot, seejärel Eesti 1320 euroga ning nii nagu ka ühe lapsega leibkondades, on ka kahe lapsega leibkondades kõige väiksema lapsetoetuse saajad Bulgaaria leibkonnad, kes saavad 744 eurot aastas.

Kolme lapsega leibkondade lapsetoetuse suurusega on eesotsas Belgia 6202,56 euroga, kuid Eesti on tõusnud toetuse suurusega Belgia kõrvale ning möödunud Rootsist. Eestis on kolme lapsega leibkondade aastane lapsetoetus 6120 eurot ning Rootsis 4968 eurot. Bulgaaria on

endiselt kõige vähem lapsetoetust maksev riik valitud riikide hulgast, kus kolme lapsega leibkondadele makstakse aastas 1536 eurot. Belgias sellist toetust nagu suurpere lisatoetus ei ole, kuid lapsetoetus sarnaselt Bulgaariale tõuseb laste arvu suurenedes ehk esimese lapse toetus on väiksem, teise lapse toetus veidi suurem ja kolmanda lapse toetus jällegi veel suurem, kuid pärast kolmandat last toetus enam ei suurene, vaid toetuse suurus on sama mis kolmandal lapsel.

Vaesusriskiga on isikud, kelle ekvivalentne netosissetulek alla riskiga vaesuspiiri, mis on 60% riigi keskmisest ekvivalentse kasutada jääva tuluosa. Rasket materiaalist puudust kannatavatele isikutele on elamistingimused oluliselt piiratud. Nad kogevad vähemalt nelja järgmisest üheksast ebasoodsast näitajast: ei suuda maksta üüri või kommunaalmakseid; hoida kodu piisavalt soojana; ei suuda tasuda ootamatuid kulusid; ei saa süüa liha, kala või samaväärset valgurikast toitu ülepäeviti; ei saa lubada nädalast puhkust kodust eemal; ei oma autot auto, pesumasinat, värviteleviisorit või telefoni. Väga väikese töö intensiivsusega leibkondades elavad inimesed on vanuses 0-59 eluaastat, kus täiskasvanutest (vanuses 18-59 aastat) töötab vähem kui 20% kogu töövõimest. (Eurostat, 2016) Seega mängib olulist rolli vaesusriski vähendamisel ka kvaliteetse toidu söömine, mistõttu uuritaksegi lapsetoetuse eesmärgipärasust läbi toidule ja alkoholile tehtavate kulutuste.

Järgnevalt antakse hinnang lapsetoetuste eesmärgipärasusest katta ühe leibkonnaliikme aastane kulutus toidule ja alkoholita joogile. Lähtutakse andmetest, mis hõlmab kogu riigi leibkondade protsenti kogu kulutustest toidule ja alkoholita joogile. See tulemus viiakse vastavusse iga riiki kohta leitud lastega leibkondade aasta kogukulutustest. Näiteks Belgias on kogu riigi erinevate leibkondade kulutus toidule ja alkoholita joogile aastas 13,4%. Belgias ühe lapsega paar kulutab aastas kokku 39061 eurot. Sellest tulenevalt on aastane kulutus toidule ja alkoholita joogile selles leibkonnas 5234,174 eurot. Kuna selles leibkonnas on kolm liiget, jagatakse tulemus kolmega.

Tabel 8. Toidule ja alkoholile tehtavate kulutuste seos lapsetoetusega ühe lapsega leibkondades (autori koostatud)

Riik	Kulutus ühel leibkonnaliikmel toidule ja alkoholita joogile aastas	Lapsetoetus esimesele lapsele aastas	Lapsetoetuse osakaal valitud kulutusest
Belgia	1744,72eurot	1105,08 eurot	63,3%
Bulgaaria	724,5 eurot	228 eurot	31,5%
Eesti	1084 eurot	660 eurot	60,9%
Rootsi	1794,4 eurot	1296 eurot	72,2%

Võttes eesmärgiks, et lapsetoetus peaks katma ühe leibkonnaliikme kulutused aastast toidule ja alkoholita joogile, siis antud tabelis on eesmärgile kõige lähemal Rootsi, kus aastane lapsetoetuse suurus katab aastasest kulutusest toidule ja alkoholita joogile 72.2%. Kõige vähem suudab kulutust katta Bulgaaria lapsetoetust. Nii Eestis kui ka Belgias katab lapsetoetus üle poole ühe leibkonnaliikme aastasest kulutusest toidule ja alkoholita joogile. Järelikult antud viisil, kuidas lapsetoetuse eesmärgipärasust hinnata, ühe lapse lapsetoetus üheski valitud riigis oma eesmärki ei täida.

Kahe lapsega leibkondadel kulub Eestis toidule ja alkoholita joogile aastast kokku 3801,60 eurot. Kulutuste summa on üle 320 euro suurem kui ühe lapsega leibkondadel, kuid kahe lapsega on lapsetoetus 1320 eurot aastast. Seega saab juba kindlalt väita, et kulutuste katteks on kahe lapsega leibkondadel võimalik lapsetoetusest rohkem abi saada. Suurusjärk kahe vanema ja lastega peres on sama, mis kogu Bulgaaria leibkondades. Kui arvestada kulutuste osakaalu kogu kulutusest, siis 19,5% kulutustest moodustab toit ja alkoholita jook. Summaliselt teeb see 2331 eurot aastast kogu leibkonna kohta. Kõige vähem võrreldes teiste riikidega kulutavadki Bulgaaria leibkonnad, siinkohal tuleb arvestada, et hinnatase on erinev ning seega ei saa tulemusi absoluutse tõena võtta. Kahe lapsega paaridel Bulgaarias on lapsetoetuse suurus aastast 744 eurot. Rootsi kahe lapsega paaridele makstakse lapsetoetust kuus 231 eurot, mis aastast on kokku 2772 eurot.

Antakse hinnang lapsetoetuste eesmärgipärasusest katta kahe leibkonnaliikme aastane kulutus toidule ja alkoholita joogile, arvestades seda, et peres kasvab kaks last, kellele mõlemale makstakse lapsetoetust. Lähtutakse taaskord andmetest, mis hõlmab kogu riigi leibkondade protsenti kogu kulutustest toidule ja alkoholita joogile. See tulemus viiakse vastavusse iga riiki kohta leitud lastega leibkondade aasta kogukulutustest.

Tabel 9. Toidule ja alkoholile tehtavate kulutuste seos lapsetoetusega kahe lapsega leibkondades (autori koostatud)

Riik	Kulutus kahel leibkonnaliikmel toidule ja alkoholita joogile aastast	Lapsetoetus kahele lapsele aastast	Lapsetoetuse osakaal valitud kulutusest
Belgia	2831,8 eurot	3149,76 eurot	111,2%
Bulgaaria	1086,7 eurot	744 eurot	68,5%
Eesti	1786,2 eurot	1320 eurot	73,9%
Rootsi	2691,55 eurot	2772 eurot	103%

Kahe lapsega paaridel on lapsetoetuse osakaal toidule ja alkoholile tehtavatest kulutustest erinev võrreldes ühe lapsega paaridel. Siin selgub, et nii Belgias kui ka Rootsis aitavad lapsetoetused katta kahe leibkonnaliikme aastased kulutused toidule ja alkoholita joogile. Kuigi Eestis ja Bulgaarias on lapsetoetuse osakaal kogu kulutustest tõusnud võrreldes ühe lapsega paaridel, ei täida toetus siiski veel oma eesmärki. Kindlasti tuleb tähele panna, et nii Belgia ja Eesti arvutustes saab lähtuda andmetest, mis olid toodud erinevate leibkonna tüüpide kohta, sh ühe, kahe ja kolme lapsega paarid. Seega on need andmed kindlasti tõesemad kui Rootsi ja Bulgaaria omad. Neil viimasel kahel riigil puudus erinevate leibkonnatüüpide kulutuste ülevaade. Seepärast antakse hinnang neile kahele riigile läbi ühe ja sama kogu kulutuste arvu. Rootsis on arvestatud kulutuste suurus riigi kõikide lastega leibkondadest lähtuvalt, see tähendab, et ei ole eristatud mitu last on leibkonnas. Bulgaarias on kulutuste suurus kogu Bulgaaria leibkondadest lähtuvalt, sh üksikud inimesed.

Alates kolmandast lapsest makstakse Eestis suurpere lisatoetust, mis teeb kuu lapsetoetuseks kokku kolme lapsega 510 eurot ja aastas 6120 eurot. Vähemalt kolme lapsega paaridel kulub aastas 19367,50 eurot, millest 4234 eurot kulub toidule ja alkoholita joogile. Lapsetoetus aastas on peaaegu 2000 eurot suurem kui kogu toidule kuluv summa. Seega annab selline olukord võimaluse, kus lastele on võimalus pakkuda kvaliteetsset sööki ning pere eelarve on paindlikum, võimaldades lastele lisakulutusi. Bulgaarias kolme lapsega paaridel on lapsetoetuse suurus 1536 eurot aastas. Kolme lapse toidukulu aastas oleks 1399 eurot aastas, mistõttu antud olukorras aitaks lapsetoetus juba katta laste söögile ja joogile tehtavad kulutused. Kuigi tuleb meeles pidada, et arvutuskäik on radikaalne, sest pole toodud andmetes välja mitme lapsega täpselt tegemist on, vaid on hõlmatud kõikide lastega leibkondade kulutuste suurst.

Rootsis kolme lapsega paaridel on lapsetoetus kuus 414 eurot, mis aastas teeb 4968 eurot. Aastas kolme lapse toidu ja alkoholita joogi kulu on kokku 4488 eurot. Seega lapsetoetus hakkab oma eesmärki täitma alates kolmandast lapsest, mil vähemalt ühe osa kulutusi on võimalik lapsetoetuse rahadest katta. Seega alates neljandast lapsest makstakse suurpere lisatoetust juba suuremas summas kui lapsetoetus ühele lapsele määratud on. Kui muidu on lapsetoetus 108 eurot esimesele lapsele ning igale järgnevale on määratud lapsetoetus pluss suurpere lisatoetus, siis neljandast lapsest alates on lisatoetus suurem kui lapsetoetus ehk 179 eurot, mis on võrdväärne juba viienda lapsega. Belgias kulutavad vähemalt kolme lapsega paarid aastas 43388 eurot, samas on Belgias valitud riikidest kõige suurem lapsetoetus kolme lapsega vanemale. Ühes kuus saab Belgias kolme lapsega vanem 516,88

eurot lapsetoetust, samal ajal Eestis on toetuse suurus 510 eurot, Rootsis 414 eurot ning Bulgaarias 128 eurot.

Selleks, et võrrelda ka kolme lapsega paaridele makstava lapsetoetuse eesmärgipärasust, antakse taaskord hinnang lapsetoetuste eesmärgipärasusest katta kolme leibkonnaliikme aastane kulutus toidule ja alkoholita joogile, arvestades seda, et peres kasvab kolm last, kellele kõigile makstakse lapsetoetust. Lähtutakse taaskord andmetest, mis hõlmab kogu riigi leibkondade protsenti kogu kulutustest toidule ja alkoholita joogile. See tulemus viiakse vastavusse iga riiki kohta leitud lastega leibkondade aasta kogukulutustest.

Tabel 10. Toidule ja alkoholile tehtavate kulutuste seos lapsetoetusega kolme lapsega leibkondades (autori koostatud)

Riik	Kulutus kolmel leibkonnaliikmel toidule ja alkoholita joogile aastas	Lapsetoetus kolmele lapsele aastas	Lapsetoetuse osakaal valitus kulutusest
Belgia	3488,4 eurot	6202,56 eurot	177,8%
Bulgaaria	1304 eurot	1536 eurot	117,8%
Eesti	2359 eurot	6120 eurot	259,4%
Rootsi	3229,9 eurot	4968 eurot	153,8%

Kolme lapsega paaridel valitud riikides on lapsetoetusel väga suur tähtsus. Kõigis neljas riigis aitab lapsetoetus kolmele lapsele katta aastane kulutus toidule ja alkoholita joogile kolmel leibkonnaliikmel. Kõige rohkem saavad kasu Eesti leibkonnad ning see tähendab, et alates kolmandast lapsest Eestis on lapsetoetus antud eesmärgist lähtudes eesmärgipärane ja lisaks pakub lisaväärtust. Ka teistes riikides suurenes lapsetoetuse osakaal kulutusegrupist võrreldes kahe lapsega leibkondadel. Kuna Belgia ja Eesti andmed on kõige tõesemad, saab kindlalt väita, et Eesti lapsetoetus hakkab täitma eesmärki, lähtudes sellest, et lapsetoetus katab aastase kulutuse pereliikmel toidule ja alkoholita joogile, alates kolmandast lapsest. Belgias täidab lapsetoetus eesmärki alates teisest lapsest, sest sellisel juhul saab kaetud lapsetoetusest aastane kulutus toidule ja alkoholita joogile kahel leibkonnaliikmel ning lisaks jääb raha lisakulude katmiseks.

Kuna Rootsil ja Bulgaarial puudus erinevate leibkonnatüüpide kulutuste ülevaade, ei saa antud arvutus täieliku tõena võtta, kuid siiski annab see ülevaate erinevate leibkonnatüüpide olukorrast. Rootsis on kulutuste suurus kõikide riigi lastega leibkondadest lähtuvalt ning seetõttu saab suhteliselt kindlalt väita ka seda, et Rootsis nagu ka Belgias on lapsetoetus eesmärgipärane alates teisest lapsest. Kuna Bulgaarias on kulutuste suurus kogu Bulgaaria

leibkondadest lähtuvalt, sh üksikud inimesed, on kõige raskem hinnangut anda just sellele riigile. Selge on see, et kulutused suurtel leibkondadel ja üksi elavatel inimestele on erinevad. Kui aga siiski arvestada tehtud analüüsi, kus hinnati lapsetoetuse osakaalu aasta kulutustest toidule ja alkoholita joogile saab väita, et ka Bulgaarias aitab lapsetoetus katta alates kolmandast lapsest eesmärgi täita.

Eesti lapsetoetustest võib järeldada, et ühe ja kahe lapsega paaridel ei aita lapsetoetus kuigi palju vaesusriski vähendada, sest lapsetoetusest saab lapsele lubada väga vähe lisaväärtust. Lapsevanemad peavad arvestama, kuhu ja mille tarbeks lapsetoetus kulutada. Alates kolmandast lapsest muutub leibkondades lisaväärtuse pakkumine. Näiteks kommunaalkulu on selline, mida ei pea arvestama iga lapse kohta, vaid see on ühekordne väljaminek. Seetõttu jääb ka igale lapsele rohkem raha lisaväärtuse pakkumiseks. Eesti seadusemuudatus alates kolmandast lapsest suurpere lisatoetuse maksmine kehtestab end õiglaselt, kuid ühe ja kahe lapsega peredel on siiski väikese lapsetoetuse summaga keerulisem toime tulla ning vaesusriski vähendada.

Arvestades asjaolusid, et Rootsis on vaesuseriski sattumise oht ühe lapsega leibkonnas 12,4% ning kahe lapsega leibkonnas on vaid 8,1% võib eeldada, et Rootsis lapsetoetus mängib leibkonna eelarves vähe rolli, küll aga mõnes leibkonnas kindlast väga olulist rolli. See võib aidata just katta need kulutused, mis muidu jääks summast puudu ja läbi selle omakorda väheneb vaesusrisk. Siinkohal võivad olla palgad palju suuremad kui näiteks Eestis või eraldatakse muid toetusi ja hüvesid, mis aitavad leibkondadel hästi toime tulla. Andmete põhjal on Eestis kolme lapsega paaridel just suurem oht sattuda vaesusesse, kuigi eelnevalt tehtud arvutuste põhjal tundub justkui aitaks kolme lapse lapsetoetus leibkondadel paremini toime tulla. Vaesusrisk on Bulgaarias kõige suurem valitud riikide näitel ning isegi eelneva arvutuskäigu põhjal saab seda üsna tõeseks lugeda. Ka lapsetoetuse suurus on Bulgaarias nende riikide näitel kõige väiksem. Kõigi kolme erineva leibkonnatüübi (ühe; kahe; vähemalt kolme lapsega paari) näitel on Bulgaarias vaesusesse sattumise oht kõige suurem. Kolme lapsega paaridel lausa 89,1%.

Peretoetuste eesmärgiks on vähendada vaesusriski, aidata peredel paremini toime tulla ja parandada laste heaolu. Eestis tehtud seadusmuudatus pakkuda suurperede lisatoetus on end autori arvutuste kohaselt igati õigustanud. See pakub alates kolmandast lapsest peredele rohkem lisaväärtusi ning on abiks lastega kaasnevate kulutuste katmisel. Lisaks aitab toetus vähendada vaesusriski. Rootsis on kulutused aasta lõikes suured ning lapsetoetus katab neid

väga väikesel määral, kuid kui hinnata lapsetoetuse osakaalu lähtuvalt toidule ja alkoholita joogile tehtavatest kulutusest, aitab Rootsi lapsetoetus leibkondadel katta selle kulutusgrupi kulutused alates teisest lapsest. Samuti on vaesusriski oht Rootsis väga väike, mistõttu võib eeldada, et muud toetused või leibkondade palgad kompensatsioonid selle, et kõik kulutused saaks kaetud. Belgias aitab lapsetoetus leibkondasid eesmärgipäraselt samuti alates teisest lapsest. Lapsetoetused on abiks kulutuste katmisel ning lisaks pakuvad leibkondadele lisaväärtust. Bulgaarias on olukord valitud riikidest kõige kurvem. Kuigi arvutuste kohaselt suudab lapsetoetus Bulgaarias katta aastased kulutused kolmel leibkonnaliikmel toidule ja alkoholita joogile alates kolmandast lapsest, on siiski tõenäosus selles osas üsna väike, sest vaesusrisk selles riigis on väga kõrge. Arvestades asjaolu, et ka vaesusrisk on Bulgaarias väga kõrge, ei ole lapsetoetus piisavalt kõrge, et aidata leibkondadel paremini toime tulla.

KOKKUVÕTE

Lõputöö eesmärgiks oli välja selgitada peretoetuste vastavus eesmärkidele. Peretoetuste kaks kõige suuremat eesmärki on vaesusriski vähendamine ning lastele heaolu pakkumine. Samuti mõnes riigis on perepoliitika peamiseks mureks püsivalt madal sündimus. Kogutud andmete põhjal leiti, et kõige suurema osa peretoetuste eesmärgist moodustab vaesuse leevendamine. Paljudes riikides võidelakse laste ja perekonna vaesuse üle ning selgub, et perehüvitised ja lapsehoolduspuhkuse poliitika on seotud lastega perede vaesusriskiga. Leiti ka, et vaesus avaldab lapse arengus eriti negatiivset mõju ning lapse arengusse peab panustama varakult.

Mõned riigi võimaldavad vanematele maksimaalset paindlikkust lisakulude katmiseks. Riikide lõikes on rahaliste toetuste suhteline tähtsus ning hõlbustavad meetmed on erinevad. Sidusa poliitika jaoks on vajalik, et erinevad perepoliitika vahendid sobiks korralikult ja ei jäta persid rasketel hetkedel üksi. Vajaduspõhiste toetuste tõstmine võib tekitada ohu, et motivatsioon töötamiseks, eriti madalapalgalistel, kaob. Iga riigi poliitika on erinev ning seetõttu peab lähenema lastevanematele individuaalselt vastavalt nende olukorrale. Leibkonnad hoolivad oma rahalisest olukorrast ning rahapoliitika mõjutab kompromissi kõrgemate kulutustega ja rohkemate lastega, samaaegselt vaesust vähendades.

Erinevate riikide peretoetuste maksmise süsteemid on väga erinevad. Mõned peretoetused on kasutusel vaid üksikutes riikides, samal ajal kui teistes riikides selliseid toetusi ei määratud ei ole. Iga lapse jaoks sobiva perekeskonna loomine on valitsuste prioriteediks. Selleks tagatakse lastega peredele piisav sissetulek, toetatakse lapse ülalpidamist, luuakse paremaid töövõimalusi, ühildatakse isiklik- ja tööelu ning edendatakse vastutustundlikku lapsekasvatust.

Kõige levinumaks peretoetuseks on lapsetoetust, mis antud kõigis neljas riigis kehtib. See pärast kasutati ka ainult seda peretoetust hindamiseks peretoetuste eesmärgipärasust. Küll on aga sellele kehtestatud erinevad kriteeriumid. Bulgaarias on lapsetoetuse saamiseks kehtestatud reegel aasta sissetuleku suhtes. Samuti sõltub vastavalt riigile lapsetoetuse maksmise pikkus. Näiteks Rootsis makstakse lapsetoetust kuni 16-aastaseks saamiseni, siis sama toetust Eestis makstakse olenemata õpingutest 19-aastaseks saamiseni. Kui Rootsis laps õpib pärast 16-aastaseks saamist koolis edasi, siis edasist toetust nimetatakse pikendatud lapsetoetuseks. Bulgaarias on lastetoetus määratud kuni keskkooli omandamiseni, kuid mitte pärast 20-aastaseks saamist. Belgias puuduvad üldised kriteeriumid lapsetoetusele,

seal sõltuvad toetused toetusasutuse kehtestatud projektist ja kriteeriumidest. Belgia lapsetoetusel on põhimõtteliselt reegel, et kui laps kasvab Belgias, siis ta peaks seal ka õppima.

Peretoetuste üheks suuremaks eesmärgiks on vaesusriski vähendamine. Vaesusrisk on kõige suurem Bulgaarias. Kõige väiksema vaesusriskiga riigid on Belgia ning Rootsi. Laste elutee toetamisega kaasnevad kulutused, mis aitavad lapsel võimaluste rohkemalt ning positiivsemalt elada. Ühe lapsega paaridel on küll vähem lisanduvaid kulutusi lastega ning saavad kõigile leibkonnaliikmetele rohkem lubada, kuid kokkuvõttes kulub suurematel peredel aastas ikkagi rohkem raha kui väiksematel leibkondadel. Viimastel aastatel on kõigis kõnealusel olevas neljas riigis lapsetoetused tõusnud, kuid kõige väiksem toetus on nii 2011. kui ka 2017. aastal Bulgaarias, mis võib olla suure vaesusriski põhjuseks.

Kõige suurema osakaalu leibkondade kulutustest moodustavad toit ja alkoholita jook, mistõttu anti hinnang lapsetoetuse eesmärgipärasusele just toidule ja alkoholita joogile tehtavatest kulutustest lähtuvalt. eesmärgile vastavus on riigiti väga erinev. Peretoetuste eesmärgiks on vähendada vaesusriski, aidata peredel paremini toime tulla ja pakkuda lastele paremat heaolu. See sõltub nii erinevate leibkonnatüüpide tehtavatest kulutustest ning samuti peretoetuste suurusest.

Eesti lapsetoetus hakkab täitma eesmärki, lähtudes sellest, et lapsetoetus katab aastase kulutuse pereliikmel toidule ja alkoholita joogile, alates kolmandast lapsest. Eestis tehtud seadusmuudatus pakkuda suurperede lisatoetus on end autori arvutuste kohaselt igati õigustanud. See pakub alates kolmandast lapsest peredele rohkem lisaväärtusi ning on abiks lastega kaasnevate kulutuste katmisel. Belgias täidab lapsetoetus eesmärki alates teisest lapsest, sest sellisel juhul saab kaetud lapsetoetusest aastane kulutus toidule ja alkoholita joogile kahel leibkonnaliikmel ning lisaks jääb raha lisakulude katmiseks.

Kuna Rootsil ja Bulgaarial puudus erinevate leibkonnatüüpide kulutuste ülevaade, ei saa antud arvutus täieliku tõena võtta, kuid siiski annab see ülevaate erinevate leibkonnatüüpide olukorrast. Rootsis on kulutused aasta lõikes suured ning lapsetoetus katab neid väga väikesel määral, kuid siiski vaesusriski oht on Rootsis väga väike. Sellest võib järeldada, et muud toetused või leibkondade palgad kompenseerivad selle, et kõik kulutused saaks kaetud. Rootsis on kulutuste suurus kõikide riigi lastega leibkondadest lähtuvalt ning seetõttu saab suhteliselt kindlalt väita ka seda, et Rootsis nagu ka Belgias on lapsetoetus eesmärgipärane alates teisest lapsest. Kuna Bulgaarias on kulutuste suurus kogu Bulgaaria

leibkondadest lähtuvalt, sh üksikud inimesed, on kõige raskem hinnangut anda just sellele riigile. Selge on see, et kulutused suurtel leibkondadel ja üksi elavatel inimestele on erinevad. Kui aga siiski arvestada tehtud analüüsi, kus hinnati lapsetoetuse osakaalu aasta kulutustest toidule ja alkoholita joogile saab väita, et ka Bulgaarias aitab lapsetoetus katta alates kolmandast lapsest eesmärgi täita.

SUMMARY

The thesis was aimed at explaining the compatibility of family benefits with the objectives. The two biggest goals of family benefits are reducing poverty and providing welfare to children. The work is topical, as in recent years, child support has been raised in Estonia, and the state has contributed to the fact that from the third child, child allowance is more than one child in families. The problem to be considered as a thesis is that countries support children and families, but these grants may not often fulfill their purpose.

Belgium, Bulgaria, Estonia and Sweden will be chosen as countries. The choice is based on the state level. Belgium and Sweden are developed countries and Bulgaria's less developed country. The collected data found that poverty alleviation is the most important part of family life. In many countries, child and family poverty is flooded, and it turns out that family benefits and parental leave policies are linked to the poverty of families with children. It was also found that poverty has a particularly negative impact on the development of the child and that the child's development must be made early.

Since food, drink and non-alcoholic beverages were the most expensive in three of selected countries of group, Belgium, Bulgaria and Estonia, this indicator is chosen to assess whether child allowance helps to improve children's well-being, or to cover food and non-alcoholic beverages. Estonian child support will meet the goal, based on the fact that child allowance covers the annual expenses of a family member for food and non-alcoholic beverages, starting from the third child.

As Sweden and Bulgaria lacked an overview of spending on different types of households, this calculation can not be fully taken into account, but it does provide an overview of the situation of different types of households. In Sweden, the size of spending is based on households with children from all over the country, and therefore it can be fairly certain that in Sweden, as in Belgium, child support is targeted from the second child. As Bulgaria has a spending size for all Bulgarian households, including individuals, the most difficult assessment is for this particular country. It is clear that spending on large households and on single people is different. However, if we take into account the analysis of the percentage of child allowances spent on food and non-alcoholic drinks, it can be argued that in Bulgaria, child support will also be used to meet the third child's target.

VIIDATUD ALLIKATE LOETELU

Adema, W., 2012. Setting the scene: The mix of family policy objectives and packages across the OECD. *Children and Youth Services Review*, 34(3), p. 487–498.

Egger, H. P. & Radulescu, M. D., 2012. Family policy and the number of children: Evidence from a natural experiment. *European Journal of Political Economy*, Issue 28, p. 524–539.

Ellen, I. G. & Glied, S., 2015. Housing, Neighborhoods, and Children's Health. *Future of Children*, 25(1), pp. 135-153.

Erelt, T., Leemets, T., Mäearu, S. & Raadik, M., 2006. Eesti õigekeelsussõnaraamat. rmt:: T. Erelt, toim. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, p. 224.

Erelt, T., Leemets, T., Mäearu, S. & Raadik, M., 2006. Eesti õigekeelsussõnaraamat. rmt:: T. Erelt, toim. Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus, p. 947.

Euroopa komisjon, 2012. *Sotsiaalkindlustusiõigused: Rootsi*. [Võrgumaterjal]

Leitav:

http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Sweden_et.pdf

[Kasutatud 13 detsember 2017].

Euroopa Komisjon, 2012. *Sotsiaalkindlustusiõigused: Belgia*. [Võrgumaterjal]

Leitav:

http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Belgium_et.pdf

[Kasutatud 16 jaanuar 2018].

Euroopa Komisjon, 2012. *Sotsiaalkindlustusiõigused: Bulgaaria*. [Võrgumaterjal]

Leitav:

http://ec.europa.eu/employment_social/empl_portal/SSRinEU/Your%20social%20security%20rights%20in%20Bulgaria_et.pdf

[Kasutatud 10 jaanuar 2018].

European Commission a, 2017. *Belgium - Family benefits*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1102&langId=en&intPageId=4414>

[Kasutatud 18 märts 2018].

European Commission b, 2017. *Estonia - Family benefits*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://ec.europa.eu/social/main.jsp?catId=1108&langId=en&intPageId=5058>

[Kasutatud 18 märts 2018].

Eurostat, 2014. *Glossary:At-risk-of-poverty rate*. [Võrgumaterjal]

Leitav: http://ec.europa.eu/eurostat/statistics-explained/index.php/Glossary:At-risk-of-poverty_rate

[Kasutatud 8 aprill 2018].

Eurostat, 2016. *Final consumption expenditure of households, by consumption purpose*.

[Võrgumaterjal]

Leitav:

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tsdpc520&language=en>

[Kasutatud 18 märts 2018].

Eurostat, 2016. *Mean consumption expenditure by type of household (in PPS)*.

[Võrgumaterjal]

Leitav: http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/show.do?dataset=hbs_exp_t134&lang=en

[Kasutatud 26 märts 2018].

Eurostat, 2016. *People at risk of poverty or social exclusion*. [Võrgumaterjal]

Leitav:

<http://ec.europa.eu/eurostat/tgm/table.do?tab=table&init=1&plugin=1&pcode=tipslc10&language=en>

[Kasutatud 8 aprill 2018].

Eurostat, 2018. *Distribution of households with children by number of children*.

[Võrgumaterjal]

Leitav: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>

[Kasutatud 18 märts 2018].

Eurostat, 2018. *People at risk of poverty or social exclusion by income quintile and household type*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://appsso.eurostat.ec.europa.eu/nui/submitViewTableAction.do>
[Kasutatud 1 aprill 2018].

Fisher, R., 2018. *The average salary in European Union member countries in 2017*.
[Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.reinisfischer.com/average-salary-european-union-2017>
[Kasutatud 14 mai 2018].

Gastaldi, F. & Liberati, P., 2009. Tax credits for dependent children and child benefits: what do we learn from the Italian experience?. *Journal of Economic Policy Reform*, 12(3), pp. 219-234.

Government Offices of Sweden, 2017. *Reforms for increased security and welfare in the Budget Bill for 2018*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.government.se/articles/2017/09/reforms-for-increased-security-and-welfare-in-the-budget-bill-for-2018/>
[Kasutatud 25 märts 2018].

Hall, James A.; Imburgia, Teresa M.; Bloomquist, Kori R.; Kim, Jangmin; Armstrong-Richardson, Eprise; Danh, Marie; Hensel, Devon J., 2017. Partnership for Multimethod Evaluation in Child Welfare: Title IV-E Waiver Demonstration Program.. *Child Welfare*, 20(95), pp. 59-78.

Hea Algus, 2017. *Pereprogramm*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.heaalgus.ee/pereprogramm/>
[Kasutatud 20 jaanuar 2018].

Iams, H. M. & Sandell, S. H., 1994. Changing social security benefits to reflect child-care years: A policy proposal whose time has passed. *Social Security Bulletin*, 57(4), p. 10.

Karu, M., Kirss, L. & Turk, P., 2012. *Vanemluse toetamine Eestis*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.praxis.ee/tood/vanemluse-toetamine-eestis/>
[Kasutatud 12 jaanuar 2018].

Lane, R., 2007. The EU charter of fundamental rights and the subsisting commitments of EU member states under the european convention on human rights: more variable geometry.. *Croatian Yearbook of European Law & Policy*, 35(3), pp. 355-389.

Lastekaitseadus (2014) RT I, 28.11.2017, 19.

Leppik, C., Paulus, A. & Võrk, A., 2014. *Perepoliitika*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/Perepoliitika1.pdf>
[Kasutatud 9 jaanuar 2018].

Levrau, F. et al., 2014. *Family Policies: Belgium (2014)*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <https://www.perfar.eu/policy/family-children/belgium>
[Kasutatud 17 märts 2018].

Misra, J., Moller, S., Strader, E. & Wemlinger, E., 2012. Family policies, employment and poverty among partnered and single mothers. *Research in Social Stratification and Mobility*, 30(1), pp. 113-128.

Missoc, 2017. *Family benefits*. [Võrgumaterjal]
Leitav:
<http://www.missoc.org/MISSOC/INFORMATIONBASE/COMPARATIVETABLES/MIS SOCDATABASE/comparativeTablesSearchResultTree.jsp>
[Kasutatud 18 märts 2018].

Molinuevo, D., 2013. *Parenting support in Europe*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2012-Parenting-support.pdf>
[Kasutatud 19 jaanuar 2018].

National Statistical Institute, 2018. *Household expenditure*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <http://www.nsi.bg/en/content/5689/household-expenditure>
[Kasutatud 25 märts 2018].

OECD, 2005. *Sweden's support for parents with children is comprehensive and effective but expensive*. [Võrgumaterjal]
Leitav:
<http://www.oecd.org/els/family/swedenssupportforparentswithchildreniscomprehensiveand effectivebutexpensive.htm>
[Kasutatud 28 veebruar 2018].

Partena, 2017. *FAMILY ALLOWANCES IN BRUSSELS AND WALLONIA (CHILD BENEFITS)*. [Võrgumaterjal]
Leitav: <http://www.kids.partena.be/Content/Default.asp?pageID=93>
[Kasutatud 30 märts 2018].

Paulus, A. & Võrk, A., 2007. *Peredele suunatud rahaliste toetuste mõju vaesuse leevendamisele Eestis*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.praxis.ee/wp-content/uploads/2014/03/2007-Rahaliste-toetuste-moju-vaesuse-leevendamisele-luhikokkuvote.pdf>

[Kasutatud 12 jaanuar 2018].

Paulus, A. & Võrk, A., 2007. *Peretoetuste mõju vaesuse leevendamisele*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.praxis.ee/tood/peretoetuste-moju-vaesuse-leevendamisele/>

[Kasutatud 12 jaanuar 2018].

Perehüvitiste seadus (2018) RT I, 08.07.2016, 1.

Pourcheva-Bisset, G. & Sotirova, T., 2012. *Parenting support policies*. [Võrgumaterjal]

Leitav: ec.europa.eu/social/BlobServlet?docId=7978&langId=en

[Kasutatud 19 jaanuar 2018].

Põldma, A., 2014. *Family Policies: Estonia (2014)*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.perfar.eu/policy/family-children/estonia>

[Kasutatud 28 veebruar 2018].

Riigikogu Kantselei, 2011. *Lastetoetused Euroopa riikides*. [Võrgumaterjal]

Leitav:

https://www.riigikogu.ee/v/failide_arhiiv/Teemaleht_10_2011_Lastetoetused_Euroopa_riikides.pdf

[Kasutatud 16 jaanuar 2018].

Riiklike peretoetuste seadus (2001).

Risse, T., Ropp, S. C. & Sikkink, K., 1999. *The power of human rights: International Norms and Domestic Change*. 1 toim. Cambridge: University of Cambridge .

Sotsiaalkindlustusamet, 2016. *Perehüvitiste liigid*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.sotsiaalkindlustusamet.ee/et/lapsed-ja-pere/perehuvitiste-liigid>

[Kasutatud 10 detsember 2017].

Stanfors, M. & Larsson, C., 2014. *Family Policies: Sweden (2014)*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.perfar.eu/policy/family-children/sweden>

[Kasutatud 28 veebruar 2018].

Statista , 2018a. *Annual average expenditure per household in Belgium in 2016, by type of household (in euros)*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.statista.com/statistics/526954/annual-average-expenditure-per-household-in-belgium-by-type-of-household/>

[Kasutatud 25 märts 2018].

Statista, 2018b. *Value of household spending in Belgium in 2014, by commodity (in euros)*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.statista.com/statistics/526331/average-household-spending-in-belgium-by-category/>

[Kasutatud 25 märts 2018].

Statistics Sweden, 2012. *Type of household – expenditures per household during 2012 in SEK*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://www.scb.se/en/finding-statistics/statistics-by-subject-area/household-finances/household-expenditures/household-budget-survey-hbs/pong/tables-and-graphs/2012/type-of-household--expenditures-per-household-during-2012-in-sek/>

[Kasutatud 25 märts 2018].

Statistikaamet, 2017. *Kogurahvastik*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.stat.ee/29907>

[Kasutatud 16 jaanuar 2018].

Statistikaamet, 2017. *Millele kulub lastega perede raha?*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://blog.stat.ee/2017/04/12/millele-kulub-lastega-perede-raha/>

[Kasutatud 3 märts 2018].

Statistikaamet, 2018. *Lapsed materiaalse ilmajäetusega leibkondades*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>

[Kasutatud 2 aprill 2018].

Statistikaamet, 2018. *Lastega leibkonna kulutused leibkonnaliikme kohta aastas*.

[Võrgumaterjal]

Leitav: <http://pub.stat.ee/px-web.2001/Dialog/Saveshow.asp>

[Kasutatud 2 märts 2018].

Statistikablogi, 2012. *Suhtelises vaesuses elas 2011. aastal kuuendik elanikest*.

[Võrgumaterjal]

Leitav: <https://blog.stat.ee/tag/vaesuspiir/>

[Kasutatud 9 jaanuar 2018].

Thyer, B., Babcock, P. & Tutweiler, M., 2017. Locating Research-Supported Interventions for Child Welfare Practice.. *Child & Adolescent Social Work Journal*, 34(2), pp. 85-94.

Valuutakalkulaator, 2018. *Kalku*. [Võrgumaterjal]

Leitav: <https://www.kalkulaator.ee/et/valuutakalkulaator>

[Kasutatud 29 märts 2018].

Weimer, D. L. & Vining, A. R., 1998. *Policy Analysis: Concepts and Practice*. 1 toim. New Jersey: Routledge.

Õmblus, A., 2018. *Küsimus statistika metoodika kohta* [e-kiri] (29 märts 2018).